

Protestantse
Kerk

Geloof·Hoop·Liefde

Voortgangsrapportage Beraadsgroep voor de Catechese

Generale Synode
november 2011
MDO 11-02

Tweede voortgangsrapportage

Beraadsgroep voor de catechese

1.	Inleiding: Opdracht van de Generale Synode	5
2.	Verslag werkzaamheden beraadsgroep	7
2.1.	Voortgangsrapportage 2008	7
2.2.	Samenstelling en werkwijze in de afgelopen periode	7
3.	Beschrijving van de omgeving	9
3.1.	Inleiding	9
3.2.	Leef- en belevingswereld jongeren	9
3.3.	Relevante trends	10
3.4.	Huidige stand van zaken kerkelijk jeugdwerk op hoofdlijnen	11
4.	Doel en visie catechese	13
4.1.	Doel van catechese: doopbeaming	13
4.2.	Visie op catechese	13
5.	Catechetische modellen en organisatievormen	15
5.1.	Beproefde route	15
5.2.	Beproefde route gewogen	16
5.3.	Levensloopmodel	18
5.4.	Levensloopmodel gewogen	20
6.	Naar een gedeeld kwaliteitskader als impuls voor de huidige praktijk van de catechese	23
6.1.	Competenties	23
6.2.	Kwaliteitskader	23
6.3.	Competentieprofiel voor catecheten	23
6.4.	Leerdoelenbeschrijving voor catechisanten	24
6.5.	De lerende gemeente	24
Bijlagen		25
B.1.	Kwaliteitskader	25
1.	Competenties van catecheten	25
2.	Leerdoelen voor catechisanten	26
3.	De catechetische kenmerken van de gemeente	27
B.2.	Beschrijving van de inzet door de uitvoeringsorganisaties	31
1.	Werkzaamheden van de Hervormd Gereformeerde Jeugdbond (HGJB) in het veld van de catechese	31
2.	Werkzaamheden van JOP, jeugdorganisatie van de Protestantse Kerk, in het veld van de catechese	32
B.3.	Beschrijving van de productontwikkeling	35
1.	Welke methode voor de leeftijd 10 tot 12 jaar	36
2.	Welke methode voor de leeftijd 12 tot 16 jaar	39
3.	Welke methode voor de leeftijd 16+	42
B.4.	Wetenschappelijk onderzoek	45
B.5.	Rapportage Catechesefonds	46

1. Inleiding: Opdracht van de Generale Synode

De catechesenota 'Kansen voor de catechese' (KTO 07.04, Generale Synode november 2007) constateert dat in veel gemeenten van de Protestantse Kerk in Nederland de catechese steeds minder jongeren trekt en dat het moeite kost om mensen te vinden die leiding willen geven aan de catechese. Ook blijkt dat in de breedte van de kerk de kennis van het christelijk geloof afneemt. De synode sprak uit dat dit een ongewenste situatie is en dat kerk en gemeenten samen een extra inspanning zouden moeten leveren om het geloofsleren meer prioriteit te geven.

Om deze reden is door de synode op vele organen en organisaties binnen en buiten de eigen Dienstenorganisatie een dringend beroep gedaan de catechese hernieuwd en blijvend onder de aandacht te brengen van gemeenten. Allereerst zijn de 'eigen' uitvoeringsorganisaties (KiO, JOP, HGJB) hierop aangesproken. Bij hen ligt een eerste verantwoordelijkheid aan de synodebesluitvorming inhoud en uitvoering te geven.

Synodale besluitvorming

In de besluitvorming inzake de catechesenota werden de volgende aanbevelingen overgenomen:

1. Vaststelling: Catechese een wezenskenmerk van kerk en gemeente
2. Vaststelling: Een leven lang leren, met name in de jonge jaren
3. Instelling: Beraadsgroep Catechese
4. Instelling: Fonds voor de Catechese
5. Vaststelling: Inhoudelijke speerpunten
  - basiskennis christelijk geloof voor kinderen om het breed geconstateerde tekort aan kennis tegen te gaan,
  - (multimediaal)materiaal voor 16+ ers omdat hier veel vraag naar is en weinig aanbod,
  - toerusting voor kerkenraden en gemeenteleden die betrokken zijn bij de catechese,
  - mogelijkheden om ouders te betrekken bij de catechese van hun kinderen
6. Bevordering: Wetenschappelijk onderzoek
7. Bevordering: Kwalitatief hoogwaardige en blijvende opleiding.

Deze besluitvorming viel uiteen in besluiten met betrekking tot de Beraadsgroep en besluiten met betrekking tot de Dienstenorganisatie.

Met betrekking tot de Beraadsgroep heeft de synode besloten:

- Aan het bestuur van de Dienstenorganisatie wordt gevraagd om onder coördinatie van het Protestantse Centrum voor Toerusting en Educatie een Beraadsgroep Catechese in het leven te roepen, die als platform dient voor de verschillende uitvoerende organisaties.
- Daarbij krijgt de Beraadsgroep ook de opdracht na te denken over mogelijkheden om ouders te betrekken bij de catechese van hun kinderen.
- Aan het bestuur van de Dienstenorganisatie wordt gevraagd om de Beraadsgroep Catechese opdracht te geven in overleg te treden met de opleidingen voor predikanten en kerkelijk werkers om kwalitatief hoogwaardige scholing op het gebied van catechese te ontwikkelen en te waarborgen.

Daarnaast heeft de synode met betrekking tot de Dienstenorganisatie besloten:

- Aan het bestuur van de Dienstenorganisatie wordt gevraagd om een Catechesefonds in het leven te roepen, waarmee nieuwe initiatieven kunnen worden ontwikkeld. Dit fonds kan ook worden aangewend ter ondersteuning van gemeenten waar niet of nauwelijks sprake meer is van catechese;
- Het moderamen van de Generale Synode en het bestuur van de dienstenorganisatie wordt opgedragen in overleg te treden met de Protestantse Theologische Universiteit om de mogelijkheden van een wetenschappelijk onderzoeksprogramma op het gebied van catechese te onderzoeken.

De Dienstenorganisatie heeft besloten aan de Beraadsgroep te vragen te adviseren inzake aanvragen bij het Catechesefonds.

2. Verslag werkzaamheden beraadsgroep

2.1. Voortgangsrapportage 2008

In de Voortgangsrapportage (KTO 08.04, Generale Synode november 2008) heeft de Beraadsgroep de volgende voornemens gemeld:

Ten aanzien van de inhoudelijke speerpunten

1. Catechesemodellen

De nota 'Kansen voor de Catechese' noemt twee modellen voor de catechese: de beproefde route en het levensloopmodel. De Beraadsgroep zal zich verder bezinnen op deze modellen en ook nagaan of er modellen moeten worden toegevoegd.

2. Basiscatechese

De Beraadsgroep zal zich bezinnen op hoe je basiskennis christelijk geloof voor kinderen formuleert, die de volle breedte van de Protestantse Kerk zou kunnen dienen.

3. (Multimediaal) materiaal voor 16-plussers

De Beraadsgroep beoogt een doordenking van de criteria voor multimediale werkvormen. Waar moeten deze aan voldoen willen ze een werkelijke bijdrage leveren aan het catechetisch proces?

4. Toerusting kerkenraden en gemeenteleden die betrokken zijn bij de catechese

De Beraadsgroep zal een visie ontwikkelen op het huidige toerustingsaanbod. Daartoe zal het huidige toerustingsaanbod geïnventariseerd worden, naast de inventarisatie van het aanbod binnen de opleidingen.

5. Geloofsopvoeding en het betrekken van ouders bij de catechese

De Beraadsgroep zal zich bezinnen op onder andere de volgende vragen: op welke manier en op welke plek kunnen ouders worden ingeschakeld bij de catechese? Op welke punten leveren ze een bijdrage aan het catechetisch proces? Doen ze dat als catecheet of juist als ouder?

Ten aanzien van de scholing op het gebied van catechese

De Beraadsgroep zal zich buigen over de vraag welke competenties iemand nodig heeft om catechese te kunnen geven. Dit geldt zowel voor professionals als vrijwilligers in de catechese. Deze competenties zullen worden vastgelegd in een matrix. Deze matrix wordt gekoppeld aan het scholingsaanbod van de opleidingen. Vervolgens wil de Beraadsgroep komen tot een analyse van het huidige scholingsaanbod (zowel WO als HBO) en een gezamenlijke evaluatie. Op basis daarvan gaat de Beraadsgroep met de opleidingen in gesprek.

2.2. Samenstelling en werkwijze in de afgelopen periode

Gezien de formulering in 'Kansen voor de Catechese' om te komen tot een platform, werd bij aanvang de Beraadsgroep niet gezien als een 'gesloten groep', maar georganiseerd als een kennis- en relatienetwerk. Naast deelnemers uit de uitvoeringsorganisaties waren met name mensen uit het onderwijsveld (Universiteit en Hogescholen) vertegenwoordigd, maar was het de bedoeling zo nodig ook experts, uitgevers of andere betrokkenen uit te nodigen. Vanaf de start van de Beraadsgroep bleek wel dat de verschillende deelnemers een verschillende verantwoordelijkheid hebben. De uitvoeringsorganisaties zijn inhoudelijk gebonden aan de synodebesluitvorming, de opleidingen echter hebben een eigen verantwoordelijkheid en staan in een andere relatie tot de Dienstenorganisatie en de Generale Synode. Daarom werd het van belang geacht deze verschillende posities en de daarbij behorende rollen binnen de Beraadsgroep expliciet te benoemen en daarover in november 2008 te rapporteren aan de synode.

Bij de latere besprekingen is in gezamenlijkheid geconstateerd dat enerzijds het belang van een brede input werd bevestigd, anderzijds dat het gegeven van de verschillende posities in het bereiken van concrete resultaten veel tijd ging vragen. Daarom is nagedacht over een ander model dat enerzijds de brede input waarborgt, maar anderzijds de uitvoeringsorganisaties ook hun eigen verantwoordelijkheid biedt voor de opdracht die de synode aan hen heeft gegeven.

Om die reden is ervoor gekozen om medio 2010 de Beraadsgroep Catechese op te splitsen in een Beraadsgroep Catechese van uitvoeringsorganisaties (KIO, KIA, JOP, HGJB en Welja) en een Adviesgroep catecheseberaad. De Adviesgroep heeft in deze opzet de beoogde rol van een platform van vertegenwoordigers uit het brede veld van de catechese (uitvoeringsorganisaties, opleidingen, uitgever, gelieerde organisaties, etc.). De coördinatie van het geheel ligt bij het Protestants Centrum voor Toerusting en Educatie.

De Beraadsgroep Catechese komt gemiddeld vier keer per jaar bij elkaar, tussen de bijeenkomsten worden de daar gemaakte afspraken uitgewerkt. De resultaten van de bezinning in de Beraadsgroep worden één à twee keer per jaar voorgelegd aan de Adviesgroep catecheseberaad. De adviezen van de Adviesgroep worden verwerkt in de definitieve nota's, voordat deze aan de synode worden aangeboden. Op onderdelen kunnen individuele leden van de Adviesgroep gevraagd worden in een eerder stadium werkgroepen van de Beraadsgroep te adviseren.

Het is op zijn plaats de leden van de Beraadsgroep, die nu in de Adviesgroep plaats hebben genomen zeer te bedanken. Allereerst voor de grote inzet waarmee ze aan de bijeenkomsten van het catecheseberaad hebben deelgenomen, maar ook voor hun bereidheid nu plaats te nemen in de Adviesgroep.

De huidige leden van de beraadsgroep (tevens auteurs van de nota):

Namens de HGJB	Arie de Winter
Namens JOP	Wielie Elhorst
Namens KIO	Eely-Janna Tuyl - Visser
Namens KIA	Trinus Hoekstra
Namens het PCTE	Henk Hogendoorn, voorzitter beraadsgroep

Vanuit het managementteam van de Dienstenorganisatie is Harmen van Wijnen (ook als auteur) betrokken. Voor de vertegenwoordiging vanuit de lutherse organen is een vacature.

3. Beschrijving van de omgeving

3.1. Inleiding

Catechese heeft betrekking op het geheel van de gemeente. De gemeente is in zijn geheel – van jong tot oud – een lerende gemeente. Catechese voor jongeren heeft een eigen dimensie omdat het zich in een levensfase voltrekt waarin *inwijding* in het geheel van gebruiken, rituelen en kennis van de christelijke gemeente plaatsvindt. Inwijdingsprocessen in de christelijke gemeente en de christelijke praktijk zijn geen geïsoleerde processen. Het vindt plaats in een omgeving die mede bepalend is voor deze inwijdingsprocessen. Aansluiting bij de omgeving en aansluiting bij de leef- en belevingswereld is bijzonder relevant. Daarom besteden we eerst aandacht aan de leef- en belevingswereld van jongeren. Hierin zullen ook trends en elementen naar voren komen die – zij het in mindere mate – ook gelden voor andere leeftijdscategorieën. In het volgende hoofdstuk wordt vervolgens de visie op catechese verder verwoord, rekening houdend met de omgeving waarbinnen catechese als inwijdingsproces plaatsvindt.

Hieronder wordt eerst op basis van een aantal actuele onderzoeken op het terrein van geloof en jongeren een kort overzicht gegeven van de stand van zaken van de leef- en belevingswereld van jongeren als het gaat om geloof en religie. Ook zullen een aantal trends worden beschreven in zowel de (jeugd)cultuur als in het (kerkelijk) jeugdwerk.

3.2. Leef- en belevingswereld jongeren

Begin 2011 verscheen het onderzoek *Jongeren en hun geloof* van Forum, Instituut voor multiculturele vraagstukken i.s.m. het Verwey-Jonker Instituut. Het is een onderzoek naar de geloofsbeleving van religieuze jongeren in de Nederlandse samenleving, uitgevoerd in de periode 2009-2010. Het onderzoek is een vervolg op het onderzoek *Jongeren en hun islam* en dit onderzoek richtte zich op de *beleving*, de *plaatsbepaling* en de *ondersteuningsbehoeften* van christelijke, hindoe en joodse jongeren in de leeftijd van 16-23 jaar. In hoofdlijnen heeft dit onderzoek de volgende resultaten voor de christelijke jongeren opgeleverd:

- Vanuit de samenleving ondervinden de jongeren niet of nauwelijks problemen om hun geloof vorm en inhoud te geven; ze krijgen voldoende ruimte om hun geloof te beleven. De jongeren ervaren wel dat ze een minderheid zijn in de samenleving, maar het is wel een grote, geaccepteerde minderheid. Orthodox-christelijke jongeren hebben soms wel minder positieve ervaringen met de ‘vrijheid’ van hun geloofsbeleving en de ruimte die ze krijgen hun geloof te beleven.
- Jongeren merken een afnemende tolerantie voor geloven in de samenleving zelf, in de vorm van minder erkenning van het religieuze middenveld voor sociale samenhang. Ook wordt ervaren dat steeds meer stemmen opgaan voor een verschuiving van geloof naar het privé domein als gevolg van het debat over scheiding van kerk en staat. In combinatie met het vorige punt kan dus gezegd worden: er is voldoende ruimte voor persoonlijke geloofsbeleving als het maar niet te zichtbaar is in de samenleving.
- Jongeren geven aan dat het moeizaam is om alleen te geloven. Ze zoeken aansluiting bij een ‘eigen groep’, als bijvoorbeeld een jeugdvereniging of een christelijke studentenvereniging. Een dergelijke groep is een grote bron van steun.
- Uit het vergelijkend onderzoek van de verschillende type groepen blijkt dat ‘hoe orthodoxer hoe meer behoeften’ er zijn aan ondersteuning van bijvoorbeeld religieuze autoriteiten en onderlinge uitwisseling met geloofsgenoten.
- De onderzoekers komen met de volgende conclusies richting ‘religieuze leiders en organisaties’:
  - Religieuze jongeren hebben behoefte aan een religieus aanbod dat aansluit bij hun leefwereld en antwoord geeft op hun praktische vragen over ‘hoe te leven’ als gelovige in Nederland. Daarbij wordt gesteld dat voor protestants-christelijke jongeren al veel passend aanbod beschikbaar is.
  - Jongeren waarderen en respecteren instituties, traditie en deskundigheid van volwassenen. Ondanks het feit dat andere bronnen beschikbaar zijn voor jongeren zoals internet

en jongerengroepen, doen jongeren graag een beroep op de oudere generatie en zien hen als belangrijk onderdeel van de geloofsgemeenschap.

In 2010 verscheen het *Handboek Jongeren en religie* onder redactie van Monique van Dijk-Groeneboer. In dit boek wordt een helder overzicht gegeven van de stand van zaken van het onderzoek onder katholieke, protestantse en islamitische jongeren in Nederland. Uit de beschrijving van de stand van zaken worden een drietal trends afgeleid:

- *Stagnatie van de ontkerkelijking van de jongeren*, 37% van de jongeren tussen 15-25 jaar participeert op enigerlei wijze in een institutionele setting (7% moslim, 10% katholiek, 10% protestants en 10% verdeelt over kleinere verbanden). De helft van deze groep is een 'harde kern' van actief betrokken jongeren. De 63% jongeren die geen institutionele binding hebben ontplooiën eveneens, hoe summier ook, religieuze activiteiten. In deze groep is eerder sprake van een reorganisatie van religieuze betrokkenheid dan van een verdwijnende religieuze betrokkenheid.
- *Ontstaan van diffusere sociale verbanden waarin religiositeit gestalte krijgt*. Religie neemt nieuwe vormen aan bij jongeren waarbij sprake is van een nadruk op de subjectiviteit. Dit religieus subjectivisme is minder aanwezig in groeperingen met een sterk commitment op een gedeelde religieuze werkelijkheid, die zowel ontologisch als moreel duidelijk gedefinieerd is (reformatoerisch en evangelicaal onder christenen en salafgroepen onder moslims), maar ook daar zijn trends waarneembaar van eigen interpretatie van voorschriften en is het subjectivisme met name in het morele discours dominant, waarbij authenticiteit een belangrijk uitgangspunt is.
- *Verandering van de wijze waarop religie gemedialiseerd is*. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat er sprake is van een convergentie tussen religie enerzijds en de populaire cultuur en nieuwe media anderzijds. De populaire cultuur gaat fungeren als een religieus repertoire voor jongeren in hun religieuze praxis. De populaire cultuur vindt meer en meer ingang in de 'gevestigde' religies en geeft op die manier gestalte aan een jeugdculturele 'bemiddeling van het heilige'.

3.3. Relevante trends

Op basis van de genoemde onderzoeken in combinatie met de eigen waarnemingen vanuit de praktijk, kunnen een aantal relevante trends worden genoemd die bij het nadenken over de visie op catechese en de doorvertaling van deze visie naar de praktijk van belang zijn. Dit geldt dan met name, maar zeker niet alleen, voor jongeren.

De volgende trends zijn te noemen:

Instituut in een netwerkgeving

Er is sprake van een omgeving waarin instituten niet meer vanzelfsprekend als autoriteit worden gezien als het gaat om het leveren van aanbod van materiaal en kennis en andere vormen van ondersteuning. In een netwerkgeving wordt veel zelf geconstrueerd en zelf georganiseerd. De rol van het instituut is echter zeker niet uitgespeeld, maar kan zelf een belangrijke facilitator en katalysator zijn en worden in een netwerkgeving.

Authenticiteit van identificatiefiguren

Binnen de sociale verbanden is authenticiteit een belangrijk gegeven, authenticiteit in overtuiging én in levenspraktijk. Jongeren, maar ook hier zeker niet alleen jongeren, hebben behoefte aan een dergelijke geleefde authenticiteit van een aantal identificatiefiguren binnen hun sociale verbanden. Dit suggereert een belangrijke rol en verantwoordelijkheid voor ouders in de gezinnen, voor docenten in de onderwijsomgeving en voor de kerkelijke context bij jeugdleiders, voor catecheten en voor predikanten. Deze rol en verantwoordelijkheid zijn een andere rol en verantwoordelijkheid dan een aantal decennia geleden waarin er meer via de institutionele lijn aan met name cognitieve overdracht werd gedaan en er meer aandacht was voor de wijze waarop dit in allerlei materialen kon worden aangeboden.

Na de secularisatie: het gesprek tussen christelijk geloof en nieuwe religiositeit

In de praktijk van heel veel gemeenten blijkt dat de secularisatie zeer diep is doorgedrongen. In de omgeving van de gemeenten, maar ook binnen de gemeente zelf en bij de leden van de gemeente. Dit heeft als gevolg dat de manier waarop in het verleden invulling en vorm is gegeven aan geloofsbeleving voor heel veel mensen in het algemeen en jongeren in het bijzonder niet meer vanzelfsprekend is en soms ook vervreemdend kan werken. Dit is de weerbarstige werkelijkheid van heel veel christe-

lijke gemeenten. De secularisatie stelt nieuwe vragen aan manieren van inwijding in het christelijk geloof.

De secularisatie heeft echter niet het laatste woord. In verschillende vormen en in verschillende inhouden blijkt er een behoefte te zijn voor religie en spiritualiteit. Deze nieuwe vormen en nieuwe inhouden zijn niet vanzelfsprekend hetzelfde als de inhoud en de vorm van het christelijk geloof. Aan de andere kant geldt ook dat nieuwe religiositeit niet per definitie een vage vorm van 'iets-isme' is dat genegeerd kan worden. Het gesprek tussen de inhouden van de rijke traditie van de christelijke kerk en de nieuwe vormen van religiositeit kan zeer vruchtbaar zijn in het blijvend doorgeven van het christelijk geloof. Dit geeft nieuwe mogelijkheden waar creatief gebruik van gemaakt kan worden.

Individualisering én gemeenschappen als basisbehoeften voor ontwikkeling

Een ontwikkelingsproces is gericht op het individu dat hierin participeert. Aan de andere kant speelt de gemeenschap met de eigen traditie en de eigen gebruiken ook een belangrijke rol in processen van ontwikkeling en inwijding. De individualisering én de verankering in gemeenschappen zijn beide basisbehoeften in een ontwikkelingsproces.

Uit onderzoeken blijkt wel dat een doorgeschoten individualisering uiteindelijk niet dienstbaar is voor de ontwikkeling. De behoefte aan sociale verbanden, juist in levensbeschouwelijke kwesties en zingevingsvragen, is onverminderd groot. Aan de andere kant is de manier waarop deze sociale verbanden vorm krijgen wel veranderd. Sociale verbanden en gemeenschappen worden steeds minder georganiseerd vanuit een instituut, maar meer en meer zelf gecreëerd en projectmatig en themagericht vorm gegeven. De dominantie van een gemeenschap kan ook negatief werken op de ontwikkeling.

De balans tussen individualisering en de verankering in gemeenschappen is in de huidige dynamische context van groot belang.

3.4. Huidige stand van zaken kerkelijk jeugdwerk op hoofdlijnen

Naast de hierboven gesignaleerde trends kan nog een stap verder worden ingezoomd op de huidige stand van zaken binnen het plaatselijke kerkelijk jeugdwerk. Dit zijn deels illustraties van de genoemde trends.

Opkomst eigen initiatieven

In veel kerkelijke gemeenten is te zien dat er naast het op aanbod gerichte jeugdwerk en catechese jongeren zelf activiteiten organiseren en zelf initiatieven ontplooiën, los van het aanbod vanuit de gemeente, maar wel in de periferie van de gemeente, soms aangewakkerd door enthousiaste volwassenen, soms gekopieerd uit andere gemeenten en soms spontaan zelf ontwikkeld door jongeren: een filmavond bij iemand thuis, gezamenlijk uitgaan, gezamenlijk op vakantie, zelf diaconale projecten uitvoeren los van de gemeente enzovoorts.

Lossere band met de plaatselijke kerkelijke gemeente en de uitvoeringsorganisaties

Ook actief meelevende jongeren zijn en willen niet meer alleen aangewezen zijn op het aanbod vanuit de eigen plaatselijke gemeente. Bij een ondersteuningsbehoefte op het gebied van geloof en zingeving wordt heel eenvoudig zelf een weg gezocht via internet of bij andere organisaties dan de eigen kerkelijke gemeente. Dit proces is overigens ook waarneembaar op het niveau van de leidinggevendenden in de gemeente. Er is een vrije markt ontstaan van aanbod van materiaal en toerusting van tal van uitgevers en christelijke organisaties. De vanzelfsprekendheid om bij de 'eigen' kerk (Dienstenorganisatie of MUO's) materieel en toerusting af te nemen is er al lang niet meer.

Voorbij de verzuiling

Onder jongeren is de tijd helemaal voorbij dat er sprake was van een verzuiling binnen de breedte van de Protestantse Kerk. De landelijke activiteiten als EO-jongerendag, Xnoizz – Flevofestival, Taizé-bijeenkomsten worden door jongeren uit de breedte van de kerk bezocht.

Onderscheid catechese en jeugdwerk verminderd

In verschillende gemeenten is eigenlijk geen sprake meer van onderscheid tussen catechese en jeugdwerk. Soms door pragmatische redenen is hier voor gekozen (gebrek aan menskracht), soms meer principiële omdat de gemeenschappelijkheid van jeugdwerk en catechese (doelgroep, doelstel-

ling, integrale benadering van inwijden én participeren) beleidsmatig zwaarder wordt getaxeerd dan de eigenheid van jeugdwerk (vorming) en catechese (doelgerichte leeractiviteit).

Pick-and-choosementaliteit

Onder veel jongeren heerst een mentaliteit van een brede interesse als het gaat om geloof, religie en zingeving, waarbij die elementen er worden uitgepikt die relevant lijken voor hen. Op deze manier wordt een persoonlijk geloofsleven of een persoonlijke religiositeit geconstrueerd die zelf is samengesteld. Het ingewijd worden in een geheel aan overtuigingen, gebruiken en rituelen op basis van een bepaald meerjarig curriculum dat hoort bij een specifieke kerkelijke traditie, lijkt hiermee op gespannen voet te staan.

Toenemende verlegenheid bij ouders en andere leidinggevenden

Steeds meer signalen komen er binnen vanuit plaatselijke kerkelijke gemeente dat ouders en andere leidinggevenden moeite hebben om in deze (complexe) samenleving het christelijk geloof onder woorden te brengen en voor te leven op een wijze die dicht bij de jongeren staat en ook van authenticiteit getuigd. Terwijl juist op dit vlak er bij jongeren wel veel behoefte is.

4. Doel en visie catechese

4.1. Doel van catechese: doopbeaming

Het rapport 'Kansen voor de catechese' formuleert als bijzonder doel voor de catechese dat jongeren en ouderen mogen *'leren leven uit Gods beloften en naar zijn geboden'*. *Dat leven houdt in, dat mensen hun hele leven leren om bij hun Bevrijder te blijven en zich niet laten verleiden tot welke vorm van slavernij dan ook. Geloven in God staat daarom centraal in de catechese en de catechisanten worden gestimuleerd om zichzelf, de ander en de wereld in relatie tot God te bezien. Catechese wil mensen aanmoedigen om hun leven zelfstandig te oriënteren op God en getuigen te zijn in de wereld (Jonker, 'Blijvend een lerende gemeenschap'). Zo'n leven houdt een 'beamen van de doop' in. In de doop gaat het om het afsterven van de oude mens en de opstanding van een nieuwe mens die in het spoor van Christus wil gaan. In die zin zien we de catechese daarom als doopbeaming: het leren leven als gedoopt mens. De catechese wil daarvoor begeleiding en toerusting bieden.'*

Deze beschrijving van het bijzondere doel van de catechese stemt, uiteraard, in met de beschrijving van de bedoelingen van de catechese in de Kerkorde (Artikel XI en ordinantie 9). In de Kerkorde wordt de hele gemeenschap als lerende gemeenschap gedefinieerd. Leren in de kerk is dus levenslang leren. Verder spreekt de Kerkorde naast 'kerkelijk onderricht' over catechese als 'geestelijke vorming', dat wil zeggen: 'de levenskunst en wijsheid om zich te bezinnen op de beslissingen van het leven en die ook te kunnen nemen' (Nipkow, uit: 'Kansen voor de catechese'). Het gaat dus om vorming in gedrag en houding en niet alleen om vorming van het intellect. Dit sluit goed aan bij de gedifferentieerde doelbeschrijvingen van tegenwoordige catechesemethoden: catechese is uit op verandering die zowel een cognitieve, affectieve als attitudinale dimensie kent.

4.2. Visie op catechese

In de nota 'Kansen voor catechese' is de visie op catechese verwoord. Deze visie is het huidige vastgestelde beleid van de Generale Synode met betrekking tot catechese. Het is de afgelopen jaren het uitgangspunt geweest binnen de Beraadgroep en heeft ook als zodanig als uitgangspunt gediend voor deze nota. In deze paragraaf wordt de visie opnieuw verwoord en in de huidige context gezet zoals in het vorige hoofdstuk omschreven.

In dit rapport is getracht om de visie zoals verwoord in de nota 'Kansen voor catechese' door te vertalen naar de verschillende praktijken bij gemeenten in de Protestantse Kerk. Hierbij wordt aan de ene kant volledig recht gedaan aan de oude en nog steeds actuele visie van de kerk om jongeren en ouderen in de gemeente te leren leven uit Gods beloften en naar zijn geboden. Dat blijft de kerntaak, het uitgangspunt en het midden van de catechese. Aan de andere kant wordt gekozen om volledig recht te doen aan de leef- en belevingswereld waarin de jongeren en ouderen staan. Deze leef- en belevingswereld kan en mag niet veronachtzaamd worden. In de uitwerking van de visie zal deze volledig recht gedaan moeten worden. Dit mede op basis van de opdracht zoals verwoord in de Kerkorde, waarbij sprake is van kerkelijk onderricht én van geestelijke vorming.

Het spanningsveld van aan de ene kant catechese als doelgerichte leeractiviteit van de gemeente en de andere kant de dynamische omgeving waarin zelfbewuste gemeenteleden leren, geloven en leven kan op twee manieren worden ingevuld:

- (i) **Nadruk op het geheel van de gemeente als leeromgeving:** door het catechesebeleid een integraal onderdeel te laten zijn van het gehele beleid van de gemeente; in beleid én in uitvoering is een afstemming van de catechese praktijk met de andere onderdelen van de gemeente van groot belang en
- (ii) **Nadruk op de persoon van de catecheet als authentiek identificatiefiguur:** door de persoon van de catecheet in kunnen relaties met jongeren en anderen worden opgebouwd; de relaties ondersteunen en geven richting bij het ontdekken en aanleren van de eigen geloofsontwikkeling van de catechisanten.

Als instrument voor het verder doorvertalen van deze visie wordt in deze nota een kwaliteitskader geformuleerd dat als een praktisch kader kan fungeren. Dit kwaliteitskader kent drie onderdelen:

- (i) het omschrijven van de leerdoelen van de catechese, gebaseerd op de eerder geformuleerde doelen in de nota 'Kansen voor catechese' en de kerkorde;
- (ii) het ontwikkelen van kwaliteitskenmerken waar de gemeente als leeromgeving aan zou moeten voldoen;
- (iii) het ontwikkelen van een profiel van de catecheet aan de hand van een geheel van competenties waardoor de catecheet als bekwaam sleutelfiguur in staat is de brug te slaan tussen de inhoud van het curriculum en de dynamische omgeving van de gemeente.

5. Catechetische modellen en organisatievormen

In de huidige praktijk van de catechese zijn grofweg twee modellen te onderscheiden. In het rapport 'Kansen voor de catechese' worden deze genoemd en beschreven: de beproefde route als 'een belangrijk middel [voor jongeren/mensen] om tot de beantwoording van het verbond te komen [dat God is aangegaan met de mens]' en die tot uitdrukking komt in geloof en bekering (het afleggen van belijdenis van het geloof en deelname aan het avondmaal); en: het levensloopmodel dat met catechetische verdieping 'bewust aansluiting zoekt bij de levensloopmomenten van mensen en de grenservaringen die mensen [in hun leven] opdoen'. Daarmee is dat wat de catechese bepaalt uiteraard niet uitputtend beschreven. Van grote invloed is de sterk veranderde jongerencultuur en het veranderde zelfverstaan van post-christelijke mensen, ook in de kerk.

De twee modellen worden hieronder nogmaals beschreven. Gewogen wordt wat de betekenis is van beide modellen voor de analyse van de leef- en beleavingswereld van jongeren en de huidige stand van zaken in het kerkelijk jeugdwerk. Eveneens wordt beschreven wat beide modellen al dan niet bijdragen aan de hierboven beschreven visie op en doelen van de catechese.

5.1. Beproefde route

Doelstelling en kenmerken

De titel 'beproefde route' geeft al aan dat er sprake is van een af te leggen weg. Er is een vertrek- en aankomstpunt. Het model van de beproefde route heeft de doop als vertrekpunt en beschouwt 'de doopbeaming' als aankomstpunt. Doopbeaming is een levenshouding van geloof en bekering en wordt zichtbaar op momenten als het afleggen van openbare geloofsbelijdenis en het deelnemen aan de viering van het Heilig Avondmaal.

De grote plaats die de Heilige Doop inneemt binnen de beproefde route leidt logischerwijze tot een doelstelling waarin de doop centraal staat. Catechese volgens de beproefde route heeft als doel: catechisanten te leren antwoord te geven op Gods beloften, bij de doop verwoord en verzegeld.

De route volgens dit model is: doop – catechese – openbare geloofsbelijdenis – avondmaal.

De toevoeging 'beproefd', wijst op de eeuwenlange leeropdracht die de kerk zichzelf gaf ten aanzien van het kinderen leiden op deze weg. Beproefd wijst echter ook heen naar de diepte van Gods verbond en het daaruit voortvloeiende geloof. Leren in de catechese is existentieel en gebeurt 'met de nieren'. Beproefd verwijst ook naar het leerproces waarin alle zintuigen worden ingeschakeld: leren met hoofd, hart en handen. De beproefde route is als 'bevindelijk' te karakteriseren.

In de praktijk van de beproefde route is soms een verschuiving ten aanzien van de plaatsing van openbare geloofsbelijdenis en deelname aan het avondmaal waar te nemen. Zo is bijvoorbeeld het denken in vormen van 'gefaseerd belijden' in opkomst. Op overgangsmomenten in de catechese worden catechisanten uitgedaagd hun geloof openbaar te belijden. Het geloof van jonge catechisanten wordt in het midden van de gemeente serieus genomen en catechisanten worden uitgedaagd hun antwoord op Gods beloften expliciet te verwoorden. Hiermee wordt zichtbaar gemaakt dat antwoord geven geen eenmalig gebeuren 'op je achttiende' is en dat openbare geloofsbelijdenis via groeifasen mag verlopen. Antwoord geven op Gods beloften bij de doop verzegeld, is dan ook niet in de eerste plaats een te markeren moment in de tijd, maar een levenshouding.

Ook de plaats van deelname aan het avondmaal is binnen de beproefde route in beweging. Onder jongeren is een behoefte naar bemoediging en ondersteuning in het zoekproces naar het antwoorden geven op Gods beloften, waarneembaar. Deelname aan het avondmaal kan deel uitmaken van deze bemoediging en ondersteuning. Het avondmaal wordt dan voorafgaand aan de openbare geloofsbelijdenis al opengesteld voor catechisanten, eventueel voorafgegaan door een fasebelijdenis. Ook de deelname aan het avondmaal is dan geen eindpunt meer, maar 'een halte onderweg'.

Van oudsher ligt in de catechese volgens de beproefde route een belangrijke taak bij de predikant, kerkelijk werker of ouderling. Hij / zij is als catecheet verantwoordelijk voor de invulling en uitvoering van de catechese. Nu jongeren meer en meer op zoek zijn naar praktische geloofsvoorbeelden en

persoonlijke ondersteuning is uitbreiding van catecheten en verkleining van groepen aan de orde van de dag. De mentorcatechese is sterk in opkomst en wil recht doen aan het verlangen van jongeren om in een kleine groep van leeftijdsgenoten, maar onder leiding van een deskundige volwassene aan de slag te gaan.

Daarbij is het belang toegenomen om als catechisant zelf te kunnen verwoorden 'waar je voor staat', in plaats van dit aangereikt te krijgen. De catechese is ook oefenplaats. Daar de samenleving het geloof naar het privé domein verschuift, maar het tegelijk kritisch blijft volgen is het nodig jongeren toe te rusten vanuit het privé domein persoonlijke verantwoording af te kunnen leggen.

Theologisch uitgangspunt

De beproefde route heeft haar vertrekpunt in de doop en denkt en werkt vanuit een verbondstheologie. God is een God die een relatie met mensen aangaat en dat doet op basis van een verbond. God is daarin de Eerste, Hij neemt initiatief en geeft genade. Hij belooft zijn heil en wil dat mensen dit beantwoorden met geloof en bekering. De Heilige Doop is een teken en zegel van Gods verbond en toont dat het verbond ook kinderen aangaat.

Geloof en bekering komen niet vanzelf, maar moeten aangeleerd worden. Op basis van het verbond moeten en mogen kinderen, tieners en jongeren de regels voor de verhouding tot God en de naaste leren, moeten en mogen ze de zoektocht ondernemen naar antwoorden en het Antwoord. Leren (en aanleren) gaat niet vanzelf. Het is werk van Gods Heilige Geest. Deze werkt middellijk en schakelt mensen in. Wezenlijk onderdeel van de verbondstheologie is daarom dan ook de plaats van de gemeenschap. Zij staat om de dopeling heen en neemt deze bij de hand in het (geloofs)leven.

In het kort gezegd zijn uitgangsprincipes van de beproefde route: God neemt initiatief, wil dat zijn keuze door onze keuze wordt beantwoord en bewerkt beantwoording door zijn Heilige Geest. Deze werkt middellijk en gebruikt mensen.

Visie op de gemeente

Zoals beschreven kent de verbondstheologie een grote plaats toe aan de gemeenschap. Ouders en familie zijn de eerste gemeenschap waarin kinderen opgroeien. De kerk is echter ook een gezin; een kind groeit op in een breder geestelijk gezin of familie. In doopliturgieën waarin ook de gemeenschap expliciet een doopvraag, ten aanzien van het helpen opgroeien van de dopeling, wordt gesteld komt dit duidelijk naar voren.

Hoewel jongeren lerende en zoekende zijn, zijn zij wel volwaardig lid van de gemeente. Zij zijn geen 'nog-nieters' maar ingroeïende leden in de gemeenschap.

Vanwege het belang van de gemeenschap, dat voortvloeit uit het theologisch uitgangspunt, is een doordachte organisatie van deze gemeenschap noodzakelijk. Wanneer kinderen geplaatst worden in een gemeenschap, moet deze haar roeping verstaan en zich als een kring rondom het kind scharen. Zo wordt elk kind opgenomen in een kring / netwerk van relaties dat het kind helpt te ontwikkelen, vormen en groeien. Ook de catechese neemt daarin haar plaats in. Om te weten welke plaats, is kennis van het netwerk / de kring noodzakelijk. In de gemeente moet daarom niet op eilandjes gewerkt worden, maar moet een integrale aanpak van catechese en jeugdwerk plaatsvinden.

Het gezin is de eerste gemeenschap waarin een kind opgroeit. Om de vorming daar te ondersteunen wil de gemeente biddend en ondersteunend om gezinnen heen staan. Goed georganiseerd jeugdwerk kent ook trajecten van (geloofs)opvoedingsondersteuning. Zo staat de gemeente direct om ouders heen en indirect om kinderen.

5.2. Beproefde route gewogen

Analyse trends en huidige kerkelijke jeugdwerk

Ten aanzien van de route die het model voor ogen heeft is het belangrijk de openbare geloofsbelijdenis en deelname aan het avondmaal niet als letterlijke eindpunten te beschouwen. Dat is namelijk niet de wijze waarop jongeren aankijken tegen het antwoord geven op Gods beloften. Jongeren zoeken naar 'hoe te leven' en zoeken daarvoor steun bij leeftijdsgenoten én volwassenen die al verder op de (levens)(geloofs)weg zijn. De leef- en belevingswereld van jongeren en relevante trends (3.2-3.3) tonen dit aan.

In aansluiting bij de jongeren(cultuur) is de beproefde route catechese meer gaan verstaan als een leven omvattend proces. Het gaat om meer dan momenten als openbare geloofsbelijdenis en deelname aan het avondmaal en het gaat ook verder dan die momenten.

Van oudsher ligt in de catechese volgens de beproefde route een belangrijke taak bij de predikant, kerkelijk werker of ouderling. Hij / zij is als catecheet verantwoordelijk voor de invulling en uitvoering van de catechese. Nu jongeren meer en meer op zoek zijn naar praktische geloofsvoorbeelden en persoonlijke ondersteuning is uitbreiding van catecheten en verkleining van groepen aan de orde van de dag. De mentorcatechese is sterk in opkomst en wil recht doen aan het verlangen van jongeren om in een kleine groep van leeftijdsgenoten, maar onder leiding van een deskundige volwassene aan de slag te gaan.

Ook is het belang toegenomen om als catechisant zelf te kunnen verwoorden 'waar je voor staat', in plaats van dit aangereikt te krijgen. De catechese is een oefenplaats geworden. Omdat de samenleving het geloof naar het privédoelgebied verschuift, maar het tegelijk kritisch blijft volgen, is het belangrijk om jongeren toe te rusten vanuit dit privédoelgebied een persoonlijke verantwoording af te kunnen leggen. De catechese is de plaats om dat te leren en te proberen.

Het model van de beproefde route kent idealiter een curriculum aan de hand waarvan jongeren gedurende de tiener- en jongerenjaren aan de hand worden genomen. De toegenomen 'pick-and-choosementaliteit' onder jongeren maakt het werken met een curriculum echter moeilijk(er). Jongeren switchen na een seizoen catechese naar bijvoorbeeld een gespreksgroep (soms ook buiten de eigen gemeente). Daarop in te spelen vraagt om een catecheseaanbod dat op diverse momenten instroommogelijkheden kent.

Doel van en visie op de catechese

Predikanten, catecheten en mentoren zijn geroepen het getuigenis over God centraal te stellen in de catechese en dit te doen op een wijze die aansluit bij de leef- en belevingswereld van jongeren. Het uitgangspunt is Gods openbaring over zichzelf en de mens, het vertrekpunt is de leef- en belevingswereld van jongeren.

Catechesemateriaal dient zowel uitgangspunt als vertrekpunt van de catechese voldoende aandacht te geven wil het bruikbaar en dienstbaar zijn. Hierin ligt een taak voor uitvoeringsorganisaties die de expertise en mogelijkheden in huis hebben kwalitatief materiaal te ontwikkelen. Vandaag de dag echter halen catecheten her en der hun input vandaan en stellen daar een eigen pakket uit samen. De uitvoeringsorganisatie is daarbij één van de instituten die deel uit maakt van de netwerkgeving van de catecheet. Wil het materiaal van uitvoeringsorganisatie niet alleen kwalitatief goed zijn, maar ook in de praktijk gebruikt gaan worden, dan is het noodzakelijk het materiaal dermate 'open' te construeren dat gebruikers dit kunnen ombuigen naar de eigen context en wensen. Tegelijk dient het materiaal dermate 'open' te zijn dat gebruikers dit kunnen ombuigen naar de eigen context en wensen. Ook uitvoeringsorganisaties worden namelijk meer en meer gezien als een instituut in een netwerkgeving.

Het netwerkarakter van de huidige samenleving heeft tot gevolg dat binnen de catechese de persoon van de catecheet veel aandacht verdient. Hij / zij gaat op zoek naar het materiaal en past dit toe naar eigen inzicht. De catecheet is degene die verbindingen legt tussen wat God over zichzelf openbaart enerzijds en wat er speelt in de leef- en belevingswereld van jongeren anderzijds. Dit vraagt om deskundigheid en een levende relatie met God. Goede toerusting en instructie en een levend geloof is wat catechisanten mogen verwachten van hun catecheten en mentoren. Ook hierin spelen uitvoeringsorganisaties een rol.

Ook catechisanten hebben zich het netwerken eigen gemaakt en leren via netwerken. Naast de catecheet maakt ook het geheel van de gemeente deel uit van het netwerk. De gemeente leert de jongeren en is een gemeenschap waarmee jongeren zich identificeren. Catechese mag hierom verweven zijn met andere eigenschappen van de gemeente als bijvoorbeeld: het vieren, dienen, zorgen en getuigen. Het model van de beproefde route zet niet expliciet in op deze integrale benadering van de catechese in de context van de gehele gemeente. De praktijk toont aan dat dit wel gewenst is. Dit zou ook recht doen aan het feit dat de gehele gemeente een lerende gemeente is. Elke leeftijdsgroep kent specifieke levenssituaties waarin men via een concentratie op geloof, gebod, gebed of sacramenten zou kunnen zoeken naar geestelijke groei en vorming via een op de leeftijdsgroep of levenssituatie afgestemd catechetisch leerproces.

Catechese vraagt enerzijds flexibiliteit, anderzijds ook standvastigheid. De aansluiting bij de leef- en belevingswereld maakt dat catechese dynamisch is en continue veranderd. Tegelijk zijn de uitgangspunten onveranderd en onveranderlijk. Tegelijk staan uitgangspunten rotsvast. Dat impliceert ook standvastigheid in de zin van een doordacht opgebouwd catechese curriculum. Zowel van het enkele seizoen alsook van het geheel van het catechesetraject dat jongeren wordt aangeboden. Gebod, geloof, gebed en sacramenten zijn onmisbare elementen van de catechese. Die elementen worden vervolgens actueel toepasbaar gemaakt. In die zin gaat in het model van de beproefde route het uitgangspunt altijd vooraf aan het vertrekpunt.

5.3. Levensloopmodel

Doelstelling en kenmerken

Het leven van mensen, jong en oud, wordt door allerlei grens- en overgangsmomenten gekenmerkt. Sommige worden haast ongemerkt gepasseerd, bij anderen wordt expliciet stilgestaan. Sommige van deze momenten laten in het dagelijks leven nauwelijks een indruk na, andere bepalen het dagelijks leven ingrijpend, soms een leven lang. Jarig zijn is zo'n moment, maar ook je eerste nieuwe fiets of het halen van een diploma. Andere waarschijnlijk ingrijpender momenten zijn de geboorte van je eerste kind, het verlies van een dierbare, ouderling worden of teamleider op het bedrijf waar je werkt. Het is zomaar een greep uit allerlei momenten uit het leven van mensen die hen noodzaken heel even of iets langer stil te staan en het eigen leven bewust of iets minder bewust in perspectief te zien. Het levensloopmodel zoekt aansluiting bij de levensweg van mensen en bij de grens- en overgangservaringen die zij in hun leven opdoen.

Deelnemers aan catechese volgens het levensloopmodel worden uitgenodigd stil te staan bij gebeurtenissen, momenten of perioden op hun levenspad en deze in een georganiseerd leerproces in verband te brengen met God zoals wij Hem hebben leren kennen in de Bijbel en in de traditie van het christelijk geloof en de kerk.

Naast het stilstaan bij de eigen grens- en overgangsmomenten kunnen in het georganiseerde leerproces van de catechese ook grens- en overgangservaringen van andere mensen, in het verleden en in de eigen tijd, dichtbij en veraf worden aangereikt en behandeld. Catechisanten mogen ook leren van de ervaringen van anderen en het perspectief op leven en geloven dat hen werd aangereikt of dat door hen werd ontwikkeld of geformuleerd in verband met God en de traditie van het christelijk geloof en de kerk. Catechisanten kunnen de grens- en overgangsmomenten uit hun eigen leven hieraan spiegelen en toetsen.

Catechisanten mogen (leren) ervaren dat in deze ontmoetingen: van het eigen levensverhaal en dat van anderen mét het verhaal van God, een nieuwe betekenis en zin in het/hun leven kan ontstaan, als gave van de Heilige Geest. Deze twee verhalen staan per definitie in wisselwerking en zijn ten diepste één verhaal, het verhaal van de geschiedenis die God met mensen heeft gemaakt sinds de Schepping. Het eigen levensverhaal wordt verhelderd en wint aan betekenis door wat (het verhaal van) God de catechisanten te zeggen heeft. Het verhaal van God wordt ontsloten en wordt toegankelijk en op een nieuwe manier begrepen in en door het leven van mensen vandaag. In de catechese wordt dit mogelijk gemaakt en mogen catechisanten leren hoe deze ontmoetingen tussen God en mensen in geloof en kerk gestalte hebben gekregen en nog krijgen.

Theologisch uitgangspunt

Het levensloopmodel vindt zijn bijbels-theologisch uitgangspunt in het verhaal van de Emmaüsgangers. In dit verhaal lezen we dat Jezus, zij het niet als zodanig herkend, meeloopt met twee mensen, die onderweg zijn van Jeruzalem naar Emmaüs. Hij vraagt hen wat er is gebeurd, ze staan stil en de twee vertellen wat ze in Jeruzalem hebben meegemaakt: het lijden en het sterven van Jezus. Jezus legt hen uit wat hierover in de Schrift staat. De Schrift wordt in verband gebracht met de ervaringen van de twee mensen in hun eigen tijd. Zo worden niet alleen de oude teksten op zichzelf begrepen, maar licht in en door de actuele gebeurtenissen hun 'echte' betekenis op. En op hun beurt komen de gebeurtenissen door deze onthulling in een ander licht te staan.

Vervolgens laat Jezus de twee mannen de keuze: Hij gaat hun huis pas binnen, als ze Hem daarom vragen. Bij het breken van het brood herkennen ze deze vreemdeling: het is Jezus. Daarna verdwijnt Hij. Het zijn de mannen zelf die teruggaan naar Jeruzalem en daar aan de anderen vertellen dat zij Jezus hebben herkend in zijn woorden en daden en hoe Hij hun (levens)weg heeft omgekeerd: van Emmaüs terug naar Jeruzalem.

Bij catechese volgens het levensloopmodel gaat het niet in de eerste plaats om het begrijpen en kennen van de Bijbel en de christelijke traditie van geloof en kerk op zichzelf, maar vooral om het betekenis geven aan en leren van kleine en grote grens- en overgangsmomenten in de werkelijkheid van het dagelijkse leven, in verband gebracht met de verhalen uit de Bijbel en de traditie van het christelijk geloof en de kerk. De mogelijkheid van betekenisgeving ontstaat waar de catechisanten aangesproken worden op hun eigen levensweg. Op het geëigende moment brengt de catecheet in het gesprek en de uitwisseling met de catechisanten het verhaal van Bijbel en geloof in en zijn/haar eigen ervaringen daarmee. De catecheet is dienstbaar aan het leerproces van de catechisanten en aan de ontmoeting die tussen het eigen levensverhaal en dat van de Bijbel en de traditie van het christelijk geloof en kerk kan ontstaan, zoals ook Jezus dienstbaar was aan de weg die de Emmaüsgangers gingen en hen de betekenis van de Schrift ontsloot in dat wat zij meemaakten. Of er daadwerkelijk betekenisgeving ontstaat, is aan de genadige werking van de Heilige Geest.

In het breken van het brood krijgt deze ontsluiting van het geheim van de Schrift een bijzondere betekenis. Juist op dat moment, in de herinnering aan het breken en delen van zijn eigen lichaam voor anderen, herkennen de Emmaüsgangers Jezus, dat is dus nog meer in wat Jezus daadwerkelijk heeft betekend en in hoe Hij het leven voor mensen weer perspectief heeft gegeven. Dit handelen roept op tot handelen: getuigenis afleggen van de betekenis van dit perspectief in het eigen leven. De mannen keren terug naar Jeruzalem en vertellen daarvan aan alle anderen. Catechese volgens het levensloopmodel dient dus niet alleen het goede verstaan en de betekenisgeving van eigen grens- en overgangsmomenten, maar leert catechisanten ook hiervan getuigen te zijn en met andere mensen het nieuwe perspectief te delen, zoals anderen dat ook met hen hebben gedaan en doen. Wie vandaag de dag leert geloven, zal deze nieuwe zijns- en zienswijze ook uitdragen. Ook hier is de Heilige Geest de doorslaggevende en dragende kracht.

Zie ook: J. Bulckens, *Zoals eens op weg naar Emmaüs*, Leuven/Amersfoort 1994, 21-33.

Visie op de gemeente

De gemeente helpt mensen levenslang hun eigen grens- en overgangsmomenten, of: dat wat zij meemaken in hun leven, te verstaan in verband met God. De gemeente helpt mensen om ontvankelijk te zijn en te worden voor religieuze ervaringen, dat is: het vinden van en leven uit beslissende perspectieven op het eigen leven. Er is ruimte voor de beoefening van spiritualiteit, het delen van het geloof en het omgaan met rituelen en symbolen. De gemeente nodigt mensen, jong en oud, steeds weer uit in deze praktijk te participeren. De Heilige Geest die de gemeente met Pinksteren is gegeven, vormt hier de doorslaggevende en dragende kracht.

Voor het lidmaatschap van de gemeente legt het levensloopmodel het accent op de doop: mensen maken op grond van hun doop deel uit van deze geloofsgemeenschap. Ze worden binnen de gemeente telkens opnieuw uitgenodigd om hun doop te beamen. Dat doet de gemeente onder andere door hen de gelegenheid te geven belangrijke gebeurtenissen en periodes in hun leven 'in perspectief te plaatsen'. De catechese is daartoe een belangrijk middel, omdat het catechisanten op een georganiseerde manier in gesprek brengt met hun eigen grens- en overgangsmomenten en die van anderen, in verband met God en de traditie van het christelijk geloof en de kerk, maar ook omdat de catechisanten juist hier leren hoe het perspectief dat dit gesprek of deze ontmoeting als resultaat heeft ook in het verdere verloop van het eigen leven op een zinvolle manier kan worden blootgelegd – met het oog op het eigen leven en in dienstbaarheid aan anderen, binnen en buiten de gemeente.

De doopbeaming kan uitlopen op het belijden van het persoonlijk geloof in het midden van de gemeente. Daarmee wordt in de gemeente getuigenis afgelegd van de wijze waarop God mensen al als pasgeborene in genade opneemt in zijn gemeenschap en in de gemeente. God spreekt zijn woord van genade al over mensen uit nog vóór zij zelf antwoord kunnen geven. Daarmee kunnen mensen instemmen als zij op latere leeftijd de plaats en de werking daarvan in hun eigen leven herkennen en willen erkennen.

De gemeente is zo ook een gemeente onderweg. Deze weg bestaat bij de gratie van de relatie tussen God en mensen, zoals die hierboven is beschreven en die de relatie tussen mensen mogelijk maakt. Het perspectief dat mensen met elkaar ervaren en steeds weer ontdekken is geen willekeurig perspectief, omdat het steeds het resultaat is van de ontmoeting van het verhaal van de mensen met het verhaal van God. Jezus heeft dit perspectief op beslissende wijze ontsloten en het een concrete invulling gegeven: het koninkrijk van God. In het eigen leven van mensen werpt het koninkrijk van God zijn licht daarop en laat het daardoor nu steeds al werkelijkheid worden, juist daar waar mensen leren en gaan participeren als ambassadeurs van dit koninkrijk, zoals Jezus zelf. De betekenis daarvan wordt steeds opnieuw, op grensmomenten en in ontmoeting geopenbaard.

Visie op de catechese

In catechese volgens het levensloopmodel staat de catechisant centraal. Dit model vindt zijn thema's in de concrete werkelijkheid en de gemeente maakt daar nadrukkelijk deel van uit.

De onderwerpen hebben de belangstelling van kinderen en jongeren, of kunnen gemakkelijk betrokkenheid oproepen. Ze roepen vragen op en het verlangen om er meer van te weten te komen en zich erin te verdiepen. Ze zetten de catechisanten aan tot het nemen van initiatief en tot creativiteit; vaak nodigt dat uit tot samenwerking. Er ontstaan verschillende vormen van leren: leren door ontmoeting en gesprek, leren door dingen te doen, leren door te vieren, leren door middel van studie, leren door iets te maken. Dit veelzijdige leerproces wordt niet bedacht en aangeboden door één persoon, maar ontwikkelt zich in de wisselwerking tussen thema en deelnemers en deelnemers onderling.

Catechese, of: elkaar en God ontmoeten in een georganiseerd leerproces, beperkt zich in het levensloopmodel niet alleen tot de tienerleeftijd. Alle gemeenteleden kunnen blijven leren. Bovendien leren gemeenteleden van allerlei leeftijden van en met elkaar (intergeneratief leren).

Catecheten zijn in dit model in meerdere opzichten betrokken personen. Zij weten zich betrokken bij de (jonge) mensen met wie zij optrekken. Ook bij geloof en gemeente voelen zij zich van binnenuit betrokken. Ze kunnen in de grens- en overgangsmomenten van de alledaagse werkelijkheid de ontmoeting met de werkelijkheid van God ter sprake brengen én helpen deze tot stand te brengen, gedragen door de werkende kracht van de Heilige Geest. Ze hebben kennis van de belevingswereld van (jonge) mensen, maar weten van zichzelf ook heel duidelijk hoe ze verbonden zijn met het christelijk geloof en de kerk. Op basis daarvan kunnen ze met jongeren optrekken. Ze zijn in staat een grote verscheidenheid aan werkvormen en werkwijzen te hanteren, aan te bieden en te begeleiden. Ze nemen de open houding aan van iemand, die de ander vergezelt op zijn levens- en geloofsweg en die te allen tijde bereid is ook zichzelf in verband met God en de christelijke traditie van geloof en kerk ter sprake te brengen.

5.4. Levensloopmodel gewogen

Analyse trends en huidige kerkelijke jeugdwerk

In verschillende verschijningsvormen en met verschillende accenten is het levensloopmodel gangbaar in de praktijk van de huidige catechese. In de ene gemeente is deze praktijk het gevolg van doordacht catechesebeleid, terwijl het in de andere gemeente in de loop van de jaren min of meer vanzelf zo is gegroeid. Als zodanig is het model het resultaat van een wisselwerking tussen visie op catechese, zoals eerder beschreven, een verander(en)de visie de relatie tussen 'leraar' en 'leerling' (in kerkelijke termen: tussen catecheet en catechisant) en een bewust en minder bewust trachten de ontwikkelingen in de leef- en belevingswereld van jongeren zinvol te verdisconteren in de catechese.

In hoeverre komt het levensloopmodel nu op een zinvolle en effectieve wijze tegemoet aan de ontwikkelingen in de leef- en belevingswereld van jongeren, zoals eerder beschreven? Voor zover er meer nadruk ligt op het vermogen van individuele jongeren om betekenis te geven aan grens- en overgangsmomenten in hun leven en zij er ook hoe langer hoe meer blijk van geven dit te zien en te ervaren als een persoonlijk proces, komt het levensloopmodel hieraan tegemoet door juist grens- en overgangsmomenten die in het leven van ieder mens voorkomen en een rol spelen, in te zetten als belangrijk onderdeel van het agogische proces dat de catechese is. De inhoud van de catechese of de wijze waarop deze wordt geëtaleerd, wordt op de hoogte van de jongeren gebracht, op de hoogte van hun individuele zoekproces.

Waar jongeren eveneens aangeven daarbij veel te verwachten van gemeenschappen in dit ontwikkelingsproces, daar zijn kerken in dezen dienstbaar door elk seizoen opnieuw gelegenheden voor ontmoeting te creëren. Hier vinden jongeren de sociale verbanden die noodzakelijk zijn voor hun ontwikkeling en waarin zij elkaar, in dit geval rond geloofs- en zingevingsvragen, kunnen ontmoeten. Het is van belang hier de faciliterende rol van de gemeenschap te benadrukken (en niet de verplichtende) en te bekijken hoe het aanbod zo gedaan kan worden dat dit aansluit bij meer spontane groeps- en netwerkvorming onder jongeren, bijvoorbeeld bij spontane eigen initiatieven van jongeren. Een tevoren, tot op zeker hoogte gepland curriculum en het 'spontane curriculum' kunnen zo op elkaar worden afgestemd dan wel ineen worden gevlochten. Als dit lukt, dan kan er 'geleerd worden' op momenten dat jongeren hier zelf het meest gevoelig of toegankelijk voor zijn. Het onderscheid tussen catechese en vormend jeugdwerk wordt hier minder belangrijk. In beide, uiteindelijk in de praktijk wellicht niet meer te onderscheiden vormen van jongerenbegeleiding kunnen relevante grens- en overgangsmomenten in het leven van jongeren worden gethematiseerd, in het licht van het geloof en de christe-

lijke traditie. Het levensloopmodel als leermodel voor jongeren en ouderen onderweg biedt voor deze faciliterende rol van de gemeenschap voldoende basis.

Deze faciliterende rol staat of valt bij het gezicht van de gemeenschap: de catecheet. Kan en wil deze meer zijn dan de 'functionaris' die op gezette tijden een groep jongeren ontmoet en kan en wil deze een authentieke identificatiefiguur zijn die de jongeren ook ontmoet op momenten dat genoemde grens- en overgangsmomenten in hun leven (of dat van significante anderen) aan de orde zijn? Het levensloopmodel biedt hiertoe wel de gelegenheid en stuurt er met zoveel woorden eigenlijk ook op aan. Waar grens- en overgangsmomenten de basis vormen voor de catechese, daar is ook de persoon van de catecheet nadrukkelijk aan de orde. Hij of zij faciliteert het leerproces niet alleen maar vormt in het ter sprake brengen van de omgang met de eigen grens- en overgangsmomenten ook zelf het 'materiaal' waaraan de jongeren kunnen leren. Het profiel van de catecheet krijgt in het levensloopmodel zo eigenlijk vanzelf meer aandacht.

Inhoudelijk dient de catecheet op de hoogte te zijn van de nieuwe religiositeit die een gevolg is van de secularisatie die tot diep in de gemeente is doorgedrongen, en de groeiende 'pick-and-choose-mentaliteit' onder de jongeren. De manier waarop jongeren omgaan met de thema's die zij in hun leven tegenkomen, de grens- en overgangsmomenten die zij tegemoet gaan of waarmee zij worden geconfronteerd, wordt hierdoor bepaald. Het levensloopmodel is hier in zichzelf tenminste gevoelig voor, juist omdat het start met de levensweg van mensen langs grenzen en overgangen zelf. Deze wordt hoe dan ook bepaald door de context waarin deze plaatsvinden en worden beleefd. Voor die context moet de catecheet wel in het bijzonder gevoelig (willen) zijn. Hetzelfde kan hier overigens gezegd worden over de ouders/opvoeders van de jongeren en andere ouderen en leidinggevendenden in de gemeente, zeker waar een gemeentebrede visie op de catechese wordt verondersteld (zie verder hieronder).

Doel van en visie op catechese

Dient het levensloopmodel een vorm van catechese die kan worden gezien als beaming van de doop, dat is: het leren leven als gedoopt mens, dat is: te beamen dat de oude mens is afgestorven en de nieuwe mens is opgestaan om het spoor van Jezus Christus zijn of haar leven te gaan? Met deze specifieke woorden lijkt er tussen het doel van de catechese en het levensloopmodel een flinke afstand te bestaan. Voorwaarde is daarom dat expliciet ter sprake wordt gebracht dat de catechese een instrument is om te leren geloven dat God zijn genade uitspreekt over ieder mensenleven, dat is: over alles wat er in zo'n leven gebeurt: elke grens die gepasseerd moet worden en elke overgang die zich aan mensen in hun leven presenteert. Dat Gods genade daarover is uitgesproken, wil zeggen dat ieder mens, iedere jongere mag leren geloven dat er bij grenzen en overgangen altijd passage mogelijk is. Geen grens is zo scherp en geen overgang zo diep of de mogelijkheid om deze te passeren is gegeven met de dragende kracht van Gods genade. God is erbij en draagt mensen als zij grenzen en overgangen passeren. Jezus Christus is de nieuwe mens van God die dit beslissend heeft mogelijk gemaakt door de laatste grens van de dood te passeren. Leren geloven is uiteindelijk overgave aan deze daad van ultieme genade om deze vervolgens ook in het eigen leven in de praktijk te brengen. Het één volgt vanzelf uit het ander. Alles wat een mens tot mens maakt, participeert in deze overgave en praktijk: denken, ervaren en doen.

Elementair voor visieontwikkeling op catechese is de hele gemeente te willen zien als leeromgeving en daarbinnen de catecheet als een authentieke identificatiefiguur. Het levensloopmodel veronderstelt beide nadrukkelijk. Voor zover dit geldt voor de catecheet als authentieke identificatiefiguur is dit hierboven al beschreven. Als praktisch model is het levensloopmodel voor een uitwerking van de integrale visie op catechese als een verantwoordelijkheid voor en in de gehele gemeente wellicht nog wat zwak. Hoe grens- en overgangsmomenten in het leven van mensen ook kunnen worden 'gelokaliseerd' in andere onderdelen van de gemeente en voor de catechese vruchtbaar ter sprake worden gebracht, behoeft nadere aandacht. Het is in het levensloopmodel hoe dan ook meer dan in aanleg aanwezig, omdat het perspectief van grens- en overgangsmomenten het gesprek en het leren tussen mensen, jong oud, waar dan ook juist veronderstelt en mogelijk maakt.

Zie ook:

Henk Kuindersma, 'Werk maken van de "vergezelbenadering" van jongeren', *JOP COACH magazine*, Utrecht 2007 (4).

Henk Kuindersma, 'Verschuivingen in catecheseland, - "Nieuw leren" is in opkomst', *Impuls*, Utrecht 2005 (119), 19-23.

6. Naar een gedeeld kwaliteitskader als impuls voor de huidige praktijk van de catechese

6.1. Competenties

De catechese is een bijzondere intentionele leeractiviteit die uit is op cognitieve, affectieve en attitudele verandering. Inhoudelijk wordt deze bepaald door het doel gedoopte mensen hun leven te leren verstaan in verband met God en de christelijke traditie van het geloof en de kerk. Dit heeft gevolgen voor hoe mensen zichzelf verstaan en voor hoe zij met anderen en met de wereld/hun omgeving en de vragen die zich daarin aandienen, omgaan. Met deze definitie wordt het centrale inhoudelijke kader van de catechese geformuleerd. In de hiervoor beschreven visie en doelen voor de catechese en de beide modellen wordt een begin geformuleerd van een kader dat behulpzaam kan zijn bij het invullen of toetsen van dit inhoudelijke doel. Zoals beschreven wordt de visie op catechese bepaald door een gemeentebrede benadering daarvan en de inzet van catecheten als authentieke identificatiefiguren. Met name het laatste element is een resultaat van het serieus willen en moeten nemen van het verander(en)d zelfverstaan van mensen. De rol van de catecheet wordt door jongeren anders verstaan, maar ook de catecheet zelf is niet langer de man of vrouw die de kennis van de Bijbel en de christelijke traditie onbemiddeld doorgeeft. Om de beschrijving van de catecheet als een authentiek identificatiefiguur te operationaliseren wordt gebruikgemaakt van in het veld van het onderwijs ontwikkelde competenties. Deze worden eveneens vertaald in leerdoelen voor catechisanten en in 'catechetische' kenmerken van de gemeente. De drie beschrijvingen vormen samen de definiëring van een 'catechetisch competente leeromgeving'.

6.2. Kwaliteitskader

De formulering van een catechetisch competente leeromgeving is in zijn totaliteit een kwaliteitskader dat door de kerk en door plaatselijke gemeentes kan worden gebruikt om de eigen catechesepraktijk tegen het licht te houden: waar kan het competentieprofiel voor catecheten gebruikt worden om uitdagingen te formuleren voor toerusting en bijscholing? Zijn de einddoelen die voor de catechisanten zijn geformuleerd allemaal aan de orde in het gemeentelijke curriculum voor de catechese of moeten er tijdelijk andere accenten worden gelegd, uiteraard de leef- en belevingswereld van de jongeren verdisconterend? Is de gemeente in haar totaliteit inderdaad een leeromgeving voor jongeren? En voldoen de tot dusverre gekozen materialen? Deze vragen kunnen, al dan niet begeleid door een adviseur, worden beantwoord met het in deze nota geformuleerde kwaliteitskader. Zo kan op verschillende niveaus in de kerk visie op en beleid voor de catechese worden geformuleerd. Daartoe zou de beschrijving op een later moment tot een handzame en toegankelijke (eventueel digitale) 'toolkit' moeten worden bewerkt.

6.3. Competentieprofiel voor catecheten

Competenties zijn vaardigheden, kennis en attitude-elementen die een persoon in een (werk)situatie effectief doen functioneren. Competenties worden meestal geformuleerd voor mensen die beroepshalve aan het werk zijn in een bepaalde situatie. Als overzicht voor de gewenste vaardigheden, kennis en attitude-elementen van een (vrijwilliger-)catecheet zijn zij echter ook bruikbaar. Het overzicht kan herkenning oproepen als aan bepaalde competenties door een catecheet of catechetenteam wordt voldaan, maar het kan ook uitdagen om competenties die nu in beperkte of mindere worden ingevuld, op te pakken of verder te ontwikkelen, dan wel in een team van catecheten dan wel door de catecheet zelf. Het totaaloverzicht kan dus helpen als een analyse-instrument voor de huidige praktijk van de catecheet en ondersteunen bij het zoeken van aanbod dat het eigen functioneren verder kan verbeteren.

In de bijlage worden de volgende competenties voor catecheten omschreven die van belang zijn in een catechetisch competente leeromgeving:

- Pedagogisch-didactische competentie

- Inhoudelijke (cognitieve) competentie
- Hermeneutisch-missionaire competentie
- Interpersoonlijk-organisatorische competentie
- Competentie in het samenwerken met andere catecheten/vertegenwoordigers plaatselijke gemeente
- Contextueel-reflectieve competentie

Deze competenties kunnen (onder andere in bovengenoemde 'toolkit') worden geoperationaliseerd in indicatoren die een concrete beschrijving geven van de vragen: "Waartoe is de catecheet bekwaam" en "Welke kennis mag van de catecheet worden verwacht".

6.4. Leerdoelenbeschrijving voor catechisanten

Catechese is een georganiseerd leerproces, met de bijzondere intentie catechisanten als gedoopte mensen hun leven te leren verstaan in verband met God en de christelijke traditie van het geloof en de kerk. Voor het toetsen daarvan kan geen sluitend meetinstrument worden ontwikkeld. Het is een open en levenslang durend proces. In het georganiseerde leerproces dat catechese echter ook is, kunnen hoe dan ook leerdoelen worden beschreven. Door het catechetisch curriculum, hoe ook ingevuld en vormgegeven, wil de gemeente catechisanten bekend maken met overtuigingen en praktijken die samen de protestants-christelijke traditie vormen, met het oog op het leren verstaan van het (eigen) leven in verband met God en de christelijke traditie van het geloof en de kerk. Het zich eigen maken van deze overtuigingen en praktijken naar cognitie, affectie en attitude (door hoofd, hart en handen) kan in leerdoelen worden beschreven. Deze beschrijving geeft de gemeente oriëntatie in een evenwichtige opbouw van een catechetisch curriculum voor de haar toevertrouwde jongere broeders en zusters. De leerdoelen willen vooral de diversiteit van dat wat in de catechese met kinderen en jongeren kan worden bereikt, beschrijven. Deze leerdoelen vormen een tweede belangrijke element in de hierboven genoemde catechetisch competente leeromgeving.

6.5. De lerende gemeente

Het derde element van belang in een catechetisch competente leeromgeving is de gemeente. De gemeente is de gemeenschap van mensen die gedoopt zijn en die de betekenis van de doop in hun leven hebben beaamd door belijdenis te doen. Met dit 'ja' hebben zij het 'ja' van God tijdens hun eigen doop bevestigd. Het leven is van God ontvangen en wordt door Hem gedragen. Wie gedoopt is, hoort bij God en wie belijdenis doet, geeft aan op deze basis te willen leven en zichzelf, de ander en de wereld vanuit dit perspectief te willen bekijken en daarnaar te handelen. Belijdenis doen markeert niet de afsluiting van het leerproces dat daaraan is voorafgegaan. Het proces van leven naar Gods belofte aan mensen is een blijvend leerproces. De gemeente is een lerende gemeente. Hoe kan deze gemeente als lerende gemeente onderdeel uit maken van een catechetisch competente leeromgeving?

Bijlagen

B.1. Kwaliteitskader

1. Competenties van catecheten

Voor catecheten die kinderen van 10-16 jaar begeleiden, kunnen de volgende competenties worden onderscheiden¹ die van belang zijn in een catechetisch competente leeromgeving:

- Pedagogisch-didactische competentie
- Inhoudelijke (cognitieve) competentie
- Hermeneutisch-missionaire competentie
- Interpersoonlijk-organisatorische competentie
- Competentie in het samenwerken met andere catecheten/vertegenwoordigers plaatselijke gemeente
- Contextueel-reflectieve competentie.

Het overzicht wordt hier niet beschreven als een functie-eisenoverzicht, maar als een totaaloverzicht dat inzicht wil geven in de specifieke vaardigheden, de specifieke kennis en de specifieke attitude die passen bij een catecheet.

Pedagogisch-didactische competentie

Een catecheet die pedagogisch competent is, zorgt voor een veilige én uitdagende leeromgeving die catechisanten ertoe uitnodigt het leeraanbod te verkennen en te onderzoeken en daardoor te veranderen. De catecheet is in staat contact te maken en te onderhouden. 'Contact' staat hier dan voor het tot stand brengen van relaties binnen welke de catechisant ruimte, veiligheid, verbondenheid en vertrouwen ervaart. De catecheet fungeert hierbij zelf als identificatiefiguur in wie genoemde begrippen authentiek, relevant en in relatie tot het christelijk geloof tot uitdrukking komen.

Inhoudelijke competentie

De catecheet draagt zorg voor een leeromgeving waarin de catechisanten in een uiteenzetting met de protestants-christelijke traditie worden gestimuleerd kennis en ervaringen op te doen met een religieuze oriëntatie of die met elkaar te delen. De catecheet is zich bewust van het identiteitsvormende karakter van de leersituatie en van het waarde(n)geladen karakter van de communicatie.

Hermeneutisch-missionaire competentie

De catecheet draagt zorg voor de vertolking van de bronnen van de christelijke traditie op een open en (een ook praktisch uitnodigende) manier enerzijds en de catechisant in zijn/haar context anderzijds in hun onderlinge betekenisvolle samenhang.

Interpersoonlijk-organisatorische competentie

De catecheet zorgt ervoor dat een uitnodigend, ordelijk, overzichtelijk en taakgericht leer- en werkklimaat wordt gerealiseerd, dat wordt gekenmerkt door een goede omgang en samenwerking met de catechisanten.

Competentie in het afstemmen/samenwerken met andere catecheten/vertegenwoordigers plaatselijke gemeente en met ouders/verzorgers

Indien relevant levert de catecheet een bijdrage aan de kwaliteit van de werkverhoudingen met andere catecheten en vrijwilligers in het jeugdwerk, en aan het ondersteunen van de visie en het beleid op catechese in de plaatselijke gemeente. De catecheet onderhoudt hoe dan ook een relatie met de ouders/verzorgers van de catechisanten.

Contextueel-reflectieve competentie

De catecheet onderhoudt een relatie met kennisorganisaties die kunnen bijdragen aan een verdieping en/of innovatie van de inhoud van de lessen. De catecheet onderzoekt en ontwikkelt de eigen opvattingen en bekwaamheden ten aanzien van zijn/haar functie en doet aan toerusting gedurende zijn/haar functie-uitoefening.

¹ Gebaseerd op *Competente vakdocenten GVO en HVO voor de openbare basisschool*, Utrecht 2010.

2. Leerdoelen voor catechisanten

In het curriculum van catechisanten van 10-16 jaar kunnen verschillende leerdoelen worden onderscheiden. Deze doelen, die hieronder beschreven worden, zijn evenals de competenties van de catecheet niet bedoeld als een dwingend totaaloverzicht, maar als een instrument dat behulpzaam kan zijn bij het analyseren van het catecheseaanbod. De volgende leerdoelen worden in dit potentieel rijke curriculum voor catechisanten onderscheiden:

- Theologisch-inhoudelijke leerdoelen
- Sociaal-emotionele leerdoelen
- Symbolisch-hermeneutische leerdoelen
- Rituele leerdoelen
- Diaconaal-ethische leerdoelen
- Missionaire leerdoelen
- Contextuele leerdoelen.

Theologisch-inhoudelijke leerdoelen

In de catechese is het intentionele leerdoel catechisanten hun leven te leren verstaan in verband met God en de christelijke traditie van het geloof en de kerk. Dit betekent dat de catechisant zich ervan bewust mag zijn dat hij/zij voor het aangezicht van God leeft. De catechisant is in eerste aanleg in staat zichzelf 'in relatie tot God' te ervaren. De catechisant mag weten dat deze relatie betekenis heeft voor de relatie met andere mensen en met de omgeving, dichtbij en ver weg.

In de leersituatie die een catechesebijeenkomst is, wordt kennis overgedragen. Van de catechisant mag worden verwacht dat deze op de hoogte is van de basisinhouden en –uitingsvormen van de protestants-christelijke traditie. De kennisoverdracht is steeds nauw betrokken op de (geloofs)praktijk van alledag. Op deze basis mag van de catechisant worden verwacht dat deze weet heeft van basisopvattingen die samenhangen met de protestants-christelijke traditie en dat deze in eerste aanleg met de eigen biografie verbonden kunnen worden. De catechisant is in staat respect op te brengen voor de verschillende geloofsopvattingen en -belevingen waar zij mee in aanraking komen en die in de catechesebijeenkomsten ter sprake komen.

Sociaal-emotionele leerdoelen

Een catechesebijeenkomst is een leersituatie waarin catechisanten individueel, maar ook als groep bediend worden. Vanuit de specifieke intentionaliteit van de catechetische leersituatie is deze groep ook een oefenplek voor christelijke gemeenschap. De catechisant heeft oog voor de andere catechisanten als 'broers en zussen voor het aangezicht van God' en is in staat tot respect, een goede omgang, prettige samenwerking en adequate hulp en steun. De catechisant is handelingsbekwaam om anderen te motiveren en te enthousiasmeren.

Leren is geen exclusief cognitieve activiteit. Het doet ook een appèl op de affectieve vermogens van een kind. Positieve ervaringen met God en met anderen op het niveau van beleving zijn zelfs gegeven met de specifieke intentie van de catechetische leersituatie. De catechisant is zich ervan bewust dat basisinhouden en –uitingen van het christelijk geloof kunnen worden verbonden met positieve belevingen (of andersom). De catechisant is in eerste aanleg in staat deze beleving te hanteren en in verband te brengen met de eigen religieuze identiteitsontwikkeling.

Symbolisch-hermeneutische leerdoelen

De catechisant is in staat naast het verzamelen van informatieve geloofskennis onderdelen daarvan ook in hun symbolisch-hermeneutische betekenis te verstaan. De catechisant is primair in staat samenhang te zien tussen de bronnen van de christelijke traditie enerzijds en het eigen bestaan in de eigen context anderzijds. De catechisant is in staat hiertoe het eigen (ontluikende) symbolisch bewustzijn in te zetten, met name ten aanzien van die inhouden (woorden), beelden en praktijken die voor deze leeftijdseigen hermeneutiek van belang zijn. De catechisant is in staat hiervoor verschillende expressievormen te benutten, waaronder het gebed.

Rituele leerdoelen

Onderdeel van het intentionele leerdoel van de catechese is de rituele context waarin deze plaatsvindt en die, eigen aan gelovigen/gemeenschappen in de protestants-christelijke traditie, bepaalde vormen heeft aangenomen of in bepaalde praktijken is neergeslagen. De catechisant heeft kennis van de rituele praktijken die gangbaar zijn in de lokale geloofsgemeenschap, alsook van andere praktijken die

elementair zijn voor het bestaan van een lokale geloofsgemeenschap. De catechisant heeft met deze praktijken kennisgemaakt en is handelingsbekwaam om daarin primair te participeren.

Diaconaal-ethische leerdoelen

De ethiek van het christelijk geloof valt samen met of vindt haar basis in 'de ethiek van de ander'. Het christelijk geloof is een holle frase zonder de principiële actieve gerichtheid op de ander als naaste, met name of vooral de ander in nood of in een andere situatie van achterstelling. God dienen is deze mensen dienen. Deze oriëntatie maakt dus ook deel uit van de catechetische leersituatie. De catechisant is zich bewust van de intrinsiek altruïstische oriëntatie van het christelijk geloof en is primair in staat deze oriëntatie als basiswaarde te herkennen in de eigen leefomgeving en deze, ook primair, te hanteren in de eigen dagelijkse praktijk.

Missionaire leerdoelen

De basisinhouden en –uitingen van het christelijk geloof zijn tot stand gekomen en verder ontwikkeld in een meer of minder niet-christelijke omgeving. Zij zijn los daarvan tot stand gekomen, maar ook in samenhang en in relatie daarmee ontstaan. Dit proces vindt plaats tot op de dag van vandaag. De individuele en gemeenschappelijke betekenissen en praktijken die hier binnen de protestants-christelijke traditie het gevolg van zijn, moeten dus ook in hun maatschappelijke en culturele samenhang worden bekeken. De catechisant is in eerste aanleg in staat uitleg te geven over het eigen geloof (inhouden en praktijken) en daarover met mensen binnen en buiten de eigen gemeenschap over in gesprek te gaan. De catechisant is zich ervan bewust dat het christelijk geloof en de christelijke gemeenschap van de (lokale) kerk in samenhang bestaat met de omringende maatschappij/cultuur. De catechisant is primair in staat belangrijke ontwikkelingen in de cultuur te benoemen en deze te verbinden met de basisinhouden en –waarden van de protestants-christelijke traditie.

Contextuele leerdoelen

In de dagelijkse leefomgeving zijn de ouders/verzorgers van de catechisanten hun meest significante anderen, ook in de opvoeding van hun kinderen in en tot geloof. 'Leren' is ook van deze geloofsopvoedingspraktijk een aspect. De catechetische leersituatie is dus groter dan de ruimte waarin het leerproces met de catecheet plaatsvindt. De catechisant is zich er primair van bewust dat het eigen gezin of de eigen opvoedingssituatie een onderdeel vormt van de lokale geloofsgemeenschap van waaruit ook de catechese wordt aangeboden. De catechisant is in staat inhouden en uitingen uit de catechetische leersituatie te verbinden en bespreekbaar te maken met de overtuigingen en praktijken van de eigen ouders als significante gesprekspartner in de plaatselijke geloofsgemeenschap.

3. De catechetische kenmerken van de gemeente

De gemeente als lerende gemeente kan worden gedefinieerd naar verschillende kenmerken die deze zou moeten dragen. Het overzicht hieronder is opnieuw niet bedoeld als een dwingend overzicht maar kan de gemeente helpen zichzelf te leren zien als een lerende gemeente en kan daar waar dit nodig is of daar waar men dit nodig acht functioneren als een instrument om hiaten te signaleren en aan te pakken. Vanuit het perspectief van de catechisant is hier de vraag aan de orde hoe voor hem of haar de gemeente naar haar verschillende kenmerken een 'catechetische vindplaats': een plek om te leren geloven, kan zijn. Het is daarbij van belang op te merken dat deze catechetische kenmerken van de gemeente niet anders dan door gedoopte en belijdende gemeenteleden kunnen worden gematerialiseerd. Uiteindelijk zijn de gemeenteleden de dragers van deze kenmerken.

De catechetische kenmerken van de gemeente:

- Theologisch-inhoudelijke kenmerk
- Sociaal-emotionele kenmerk
- Symbolisch-hermeneutische kenmerk
- Rituele kenmerk
- Diaconaal-ethische kenmerk
- Missionaire kenmerk
- Contextuele kenmerk.

Theologisch-inhoudelijke kenmerk

De gemeente is geen vrijblijvende maar een identiteitsgevoelige gemeenschap. Zij is een gemeenschap die zich uitdrukkelijk wil verstaan in verband met God en met de traditie van het christelijk geloof. Alle plaatsen in de gemeente waar gemeenteleden zich willen definiëren en verstaan 'in relatie tot God' zijn een vindplaats voor identiteit en inhoud voor de catechisant. Deze vindplaatsen beperken zich niet tot de fysieke ruimte van het kerkgebouw, maar worden daar gevonden waar gemeenteleden hun geloof alleen of samen praktisch belijden. Op deze plaatsen kan geloofskennis worden overgedragen, bemiddeld door de (geloofs)praktijk van alledag. Hier vindt de catechisant mogelijkheden de

eigen biografie te verbinden met basisopvattingen en –uitingen van de protestants-christelijke traditie, zoals die worden bemiddeld door gemeenteleden die hun leven verstaan ‘in relatie tot God’ en in navolging van Jezus Christus.

Sociaal-emotionele kenmerk

Een gemeente die zichzelf verstaat ‘in relatie tot God’ verstaat zichzelf ook in relatie tot anderen. De gemeenteleden verstaan elkaar als broeders en zusters die door de relatie tot God verplicht zijn aan elkaar, door in goede en slechte tijden in zorg naar elkaar om te zien. De gemeente wordt in dit opzicht een catechetische vindplaats voor de catechisant als hij of zij kan zien dat er sprake is van respect, goede omgang, prettige samenwerking en adequate hulp en steun. Het zichzelf verstaan ‘in relatie tot God’ is voor de gemeente geen exclusief cognitieve activiteit. Het is ook verbonden met positieve ervaringen van deze relatie door de beleving van het geloof. De gemeente is in dit opzicht een catechetische vindplaats voor de catechisant waar gemeenteleden de beleving van het christelijk geloof zichtbaar maken en willen delen en hardop in verband brengen met de basisinhouden en –uitingen van het geloof. Zo is het voor de catechisant mogelijk deze in verband te brengen met de eigen religieuze identiteitsontwikkeling.

Symbolisch-hermeneutische kenmerk

De kerk is in de loop van haar geschiedenis een aantal symbolen geschonken, in woord, beeld en praktijk, die de gemeente tot op vandaag in staat stellen uitdrukking te geven aan de basisinhouden van het christelijk geloof en die de beleving van het geloof zo kunnen kanaliseren dat deze voor gemeenteleden onderling toegankelijk blijft. De symbolen van het christelijk geloof zijn een in de gemeente deelbare uitdrukking van de betekenis van het geloof. De gemeente wordt een catechetische vindplaats waar zij deze symbolen expliciet gebruikt en hun betekenis expliciet en hardop in hun betekenisgevende bedoeling in verband brengt met de basisinhouden van het geloof. Door de praktijk van het gebruik van bedoelde symbolen kunnen catechisanten hierin delen en hun eigen (ontwakende) symboolbewustzijn verbreden en verdiepen.

Rituele kenmerk

Gemeente-eigen praktijken om uitdrukking te geven aan de basisinhouden van het christelijk geloof als ook aan de hierbij behorende beleving van het geloof zijn de eigen rituelen: specifieke vormen en praktijken die in de loop van de protestants-christelijke traditie zijn neergeslagen in de praktijk van gemeente. De gemeente wordt in dezen een catechetische vindplaats waar catechisanten in staat worden gesteld te participeren in deze rituelen en door gezamenlijke participatie in staat zijn de rituelen zelfstandig te hanteren en primair hun dragende betekenis voor de basisinhouden en beleving van het christelijk geloof te doorgronden.

Diaconaal-ethische kenmerk

Een gemeente die zichzelf verstaat ‘in relatie tot God’, verstaat zichzelf ook in relatie tot anderen, niet alleen binnen maar ook buiten de gemeente. Sterker nog: gesteld kan worden dat het christelijk geloof valt of staat met ‘de ethiek van de ander’. Het christelijk geloof is een holle frase zonder de principiële actieve gerichtheid op de ander als naaste, met name of vooral de ander in nood of in een andere situatie van achterstelling. God dienen is deze mensen dienen. De gemeente wordt in dezen een catechetische vindplaats als deze intrinsiek altruïstische oriëntatie van het christelijk geloof concreet en in de praktijk zichtbaar wordt gemaakt voor catechisanten, als deze steeds hardop worden verbonden met de basiswoorden van het christelijk geloof en als de catechisant in staat wordt gesteld in de praktijk die het gevolg is van deze oriëntatie kan participeren.

Missionaire kenmerk

Waar in de voorgaande kenmerken sprake is van het hardop benoemen van de basiswaarden en -woorden van het christelijk geloof en van de protestants-christelijke traditie in het bijzonder en dan vooral door alle gedoopte en belijdende leden van de gemeente in samenhang met hun eigen leven en geloven, daar is het missionaire kenmerk van de gemeente aan de orde. De catechisant moet in de gemeente in staat gesteld worden gemeenteleden te ontmoeten die met vrijmoedigheid leven en geloven met elkaar te verbinden. Het ligt voor de hand dat hier een belangrijke rol is weggelegd voor de ouders als eerste opvoeders en meest significante anderen voor de catechisant. Daarnaast wordt de gemeente in dezen een catechetische vindplaats, als er plekken worden gecreëerd waar sprake is van een expliciete wisselwerking tussen de basiswaarden en –woorden van het christelijk geloof en de omringende cultuur en samenleving. De gemeente dient een plek te zijn waar catechisanten in staat worden gesteld hier kennis van te nemen, in te participeren en aan bij te dra-

gen, vooral daar waar een expliciete wisselwerking tot stand kan worden gebracht tussen het christelijk geloof en de cultuur/culturen van jongeren zelf. Zo kunnen catechisanten ervaren op welke manier het christelijk geloof kan worden verbonden met cultuur en samenleving en daaraan een eigen bijdrage kan leveren of deze zelfs kan veranderen.

Contextuele kenmerk

Zoals hierboven al werd beschreven, is de gemeente als catechetische vindplaats groter dan de plek waar de gemeente als gemeenschap in fysieke zin samenkomt. Catechese in context heeft in dezen in het bijzonder oog voor de directe dagelijkse context van de catechisant: de opvoedingsomgeving. Ook deze omgeving is een catechetische vindplaats. Een catechisant kan van zijn of haar ouders of opvoeders 'geloof leren' waar dezen in staat zijn de basiswoorden van het geloof vrijmoedig te gebruiken en de geloofswaarden zichtbaar te maken in het eigen leven. Kennis van en een actieve wisselwerking met het aanbod van de catechese is hier van belang evenals een doorleefde geloofspraktijk. Het is vandaar bij van belang dat praktijken thuis herkenning oproepen als de catechisant participeert in de verschillende activiteiten in de kerk, met name de eredienst (in welke vorm dan ook) en andersom. Zo kan 'leren geloven' ook verbonden worden met de eigen directe leefomgeving.

B.2. Beschrijving van de inzet door de uitvoeringsorganisaties in het licht van de door de synode gestelde prioriteiten

1. Werkzaamheden van de Hervormd Gereformeerde Jeugdbond (HGJB) in het veld van de catechese

De HGJB wil investeren in catechese, de leeropdracht van de christelijke gemeente. Hiertoe heeft de HGJB een loket ingesteld: het HGJB-Centrum voor catechese. Het HGJB-Centrum voor catechese werkt op drie terreinen:

- Visie en beleid:

Waar mogelijk initieert of participeert de HGJB in de verdere ontwikkeling van visie op catechese.

- Materiaal en methode:

Met verschillende methoden en daarbij horende materialen streeft de HGJB naar een dekkend aanbod voor de diverse leeftijden en vormen van catechese.

- Catecheten:

Door cursusaanbod en vraaggerichte instructie bouwt de HGJB aan training en deskundigheidsbevordering van zowel professionals als vrijwilligers die betrokken zijn bij de catechese.

Ook heeft de HGJB, in de vorm van HGJB-catecheten, een poule van professionals beschikbaar voor (vacante) gemeenten die willen investeren in catechese.

Binnen de drie terreinen werd en wordt volop gewerkt aan de inhoudelijke prioriteitstelling die de synode deed. Opeenvolgend wordt hieronder het handelen van de HGJB als uitvoeringsorganisatie ten aanzien van de afzonderlijke prioriteitstellingen beschreven.

Basiskennis christelijk geloof voor kinderen om het breed geconstateerde tekort aan kennis tegen te gaan

De HGJB heeft getracht een nieuwe methode voor basiscatechese op te zetten, waarin het curriculum van de Heidelbergse Catechismus werd gevolgd en muziek en liederen een veel gebruikte werkvorm zou zijn. Vanwege prioriteitsstellingen op financieel gebied en ontwikkelingen binnen de samenwerking tussen deelnemende organisaties is dit project niet gerealiseerd.

Binnen het kinderwerk in brede zin heeft de HGJB de afgelopen jaren geïnvesteerd in materialen, activiteiten en toerusting. Op het gebied van catechese worden momenteel lokale gemeenten aangemoedigd een aanvang te maken met basiscatechese. De HGJB zoekt nog naar mogelijkheden om op een betaalbare wijze alsnog een gedegen en actuele methode voor basiscatechese te ontwikkelen, welke dan als basis kan dienen voor zowel de Leer Ons Geloven-reeks als de Follow Me-reeks.

(Multimediaal) materiaal voor 16+ vanwege veel vraag, maar weinig aanbod

In 2010 is de eerste jaarreeks Follow Me Next uitgegeven. Follow Me Next is een vorm van verdiepingscatechese voor zestien- tot negentienjarigen. Actuele thema's en kernbegrippen uit het christelijk geloof vormen samen het curriculum. Jongeren worden uitgedaagd te komen tot eigen meningsvorming en het delen daarvan. Jongeren leren hierin van elkaar en hun mentor. Het leren heeft een missionair-apologetisch karakter. Het materiaal werkt met multimedia: elke les kent onderdelen waarin naast de werkmap ook PowerPoint, muziek en videofragmenten worden gebruikt. Zo wordt de actualiteit gemakkelijk ingebracht, maar ook wordt recht gedaan aan de veelzijdigheid van het leerproces. De Follow Me-reeks kan gecombineerd worden met een gefaseerde belijdenis (toewijdingsmomenten gedurende twaalf- tot achttienjarige leeftijd) en staat (zoals de naam zegt) in het teken van leven in relatie tot God en het leren te geloven in God. De HGJB noemt dit: 'leren leven vanuit Gods beloften'. Daar hoort ook het beamen door middel van openbare geloofsbelijdenis bij. Jongeren worden bij de hand genomen naar deze openbare geloofsbelijdenis.

Follow Me Next werkt veel aan de theologisch-inhoudelijke, de sociaal-emotionele, de symbolisch-hermeneutische, de missionaire en de contextuele leerdoelen die volgens het kwaliteitskader gesteld mogen worden aan de catechisant.

In 2012 wordt de derde en laatste jaarreeks Follow Me Next uitgegeven, waarna de bestaande jaar- gangen jaarlijks geactualiseerd zullen worden, alvorens deze opnieuw uitgegeven worden.

In het eerste jaar werd Follow Me Next gebruikt in 33 gemeenten door 718 catechisanten en 152 mentoren. De ontwikkeling van Follow Me Next werd mede gefinancierd door de bijdrage uit het Catechesefonds.

Onderzoek onder Leer ons Geloven-gebruikers toonde aan dat daar deels ook met multimedia wordt gewerkt. Desbetreffende multimedia zijn doorgaans ter plaatse ontwikkeld. Er is geen vraag richting de HGJB om hierin een coördinerende rol te vervullen.

De HGJB wil jongeren ook na hun belijdenis betrokken houden op elkaar en het geloof. In 2010 kwam het boek *Heldere hoofden, warme harten – Bijbelstudie over 1 Johannes* uit. Deze kan gebruikt in de LEV-kring, (Leren en Vieren), een concrete werkvorm voor de gemeente om jongeren in te wijden in het levenslang leren. Vervolgvragen in de reeks staan gepland.

Toerusting voor kerkenraden en gemeenteleden die betrokken zijn bij de catechese

Jaarlijks vindt de Basis cursus Mentorcatechese plaats, welke regionaal wordt aangeboden. Deze cursus staat open voor professionals en vrijwilligers die mentorcatechese geven. In de cursus wordt vooral gewerkt aan de pedagogisch-didactische, de hermeneutisch-missionaire en de interpersoonlijk-organisatorische competentie.

De HGJB stimuleert kerkenraden jaarlijks een budget beschikbaar te stellen aan (beginnende) mentoren om van daaruit deelname aan toerusting te kunnen bekostigen.

Naast de basis cursus, wordt de Catechese Informatie Avond georganiseerd en wordt aan nieuwe abonnees een introductieavond op locatie aangeboden wanneer ze met Follow Me (Next) gaan werken.

In 2010 werden 6 basis cursussen gegeven, waaraan 132 mentoren deelnamen. Er werden 3 informatieavonden georganiseerd waaraan 69 predikanten en catecheten deelnamen.

Mogelijkheden om ouders te betrekken bij de catechese van hun kinderen

Het concept van de Follow Me-reeks biedt gemeenteleden (ouders en anderen) de mogelijkheid om betrokken te zijn bij de catechese. Dit kan door inleidingen te verzorgen (presentatie van informatie-gedeelte tijdens de catechesebijeenkomst), door mentor van een groepje catechisanten te worden of door hand- en spandiensten te verlenen rond de catechese (beeld & geluid, maaltijden). De methode stimuleert (en biedt een programma) om jaarlijks een ouderavond te organiseren. Door middel van de Personal Bible Box (per avond krijgen catechisanten een kerntekst op een kaartje mee naar huis) en de Things-to-do waaier (ter voorbereiding krijgen catechisanten een 'huiswerk'-opdracht) wil de methode een brug slaan tussen catechese en gezin.

Daar de betrokkenheid van ouders bij de catechese volgens de HGJB veel te maken heeft met de geloofsopvoeding in de gezinssetting, wil de HGJB ouders al vroeg bewust maken van hun verantwoordelijkheid. Daarom is een multimediale catechesemethode ontwikkeld voor doopcatechese. Hiermee wil de HGJB plaatselijke gemeenten laten investeren in (kwalitatieve) doopcatechese. Daarbij wordt gepleit de doopcatechese een vervolg te geven door middel van geloofsopvoedingskringen of –trajecten.

2. Werkzaamheden van JOP, jeugdorganisatie van de Protestantse Kerk, in het veld van de catechese

Het werk van JOP, jeugdorganisatie van de Protestantse Kerk, is verdeeld in verschillende domeinen. In het domein 'Leren' is de aandacht voor catechese ondergebracht. De domeinhouder voor het domein 'Leren' is ook aandachtsfunctionaris voor de catechese en wordt in de uitvoering van het werk door verschillende andere collega's ondersteund. In Utrecht is een bescheiden documentatiecentrum waar op afspraak alle catechesemateriaal ingezien kan worden en kan worden geadviseerd over het gebruik van het materiaal.

JOP investeert voor catechese in:

- Visie en beleid:

Waar mogelijk initieert of participeert JOP in de verdere ontwikkeling van visie op catechese. De visie op het werken met jeugd en jongeren zoals die door JOP (i.s.m. de HGJB en Youth for Christ) in de jeugdwerknota 'Aansprekend geloven' is geformuleerd en door de Generale Synode aangenomen (november 2004), speelt hierbij ook een belangrijke rol. Kort: JOP gelooft in kinderen en jongeren, omdat God in hen gelooft. JOP wil hen begeleiden met het oog op de vragen die zij hebben bij zich-

zelf/hun eigen leven, anderen, God en de wereld (de samenleving). JOP wil jongeren daarbij stimuleren een eigen weg te gaan en op eigen wijze en op eigen initiatief antwoorden te formuleren en mee te doen in de kerk en in de samenleving.

- **Materiaal en methode**

Met verschillende methoden en daarbij horende materialen streeft JOP naar een dekkend aanbod voor de diverse leeftijden en vormen van catechese.

- **Catecheten:**

Door cursusaanbod en vraaggerichte coaching draagt JOP bij aan training en deskundigheidsbevordering van zowel professionals als vrijwilligers die betrokken zijn bij de catechese.

Binnen de drie terreinen werd en wordt volop gewerkt aan de inhoudelijke prioriteitstelling die de synode deed. Opeenvolgend wordt hieronder het handelen van JOP als uitvoeringsorganisatie ten aanzien van de afzonderlijke prioriteitstellingen beschreven.

Basiskennis christelijk geloof voor kinderen om het breed geconstateerde tekort aan kennis tegen te gaan

In de afgelopen jaren is JOP Basics ontwikkeld. In februari 2011 is de driedelige serie gereedgekomen. Daarin wordt de basiskennis van het christelijk geloof breed geëtaleerd in 45 verschillende programma's. Kinderen van 10-12 jaar worden hiermee op hun eigen niveau bekendgemaakt. Daarbij is vooral aandacht voor het spelenderwijs kennis maken met de grondwoorden van de christelijke traditie, zoals die ook verwoord worden in verhalen in de Bijbel. Elke bijeenkomst start daar waar het betreffende thema het leven en beleven van kinderen zelf raakt en voorziet in een (vrij te gebruiken opdracht) hier de bijeenkomst daadwerkelijk vanuit te laten starten. JOP Basics is mede mogelijk gemaakt vanuit het Catechesefonds.

(Multimediaal) materiaal voor 16+ vanwege veel vraag, maar weinig aanbod

De keuzecatechesemethode JOP Provider voor tieners van 12-16 jaar maakt op onderdelen (items) gebruik van multimediale werkvormen. Het materiaal van JOP Provider is gemaakt op basis van thema's uit de leef- en belevingswereld van tieners. Er is nog geen multimediaal materiaal ontwikkeld voor zestienplussers. Wel is materiaal ontwikkeld door ds. Peter Hendriks (*Toppers van geloven*) en door ds. Evert van der Veen (*In goed vertrouwen*), beide aanbevolen door JOP en beide op eigen wijze een introductie in het christelijk geloof voor adolescenten en jongvolwassenen.

Toerusting voor kerkenraden en gemeenteleden die betrokken zijn bij de catechese

Inmiddels is een begin gemaakt met de door JOP te ontwikkelen Basis cursus Catechese voor gemeenteleden die betrokken zijn bij de catechese. Deze zal door de PCTE worden aangeboden en wordt mede door het Catechesefonds mogelijk gemaakt. De ontwikkeling van deze cursus wordt ook aangegrepen als pilot om onderzoek te doen naar de mogelijkheden van 'e-learning' – een vorm van leren die mensen in staat stelt mede op individuele basis voor de theorie en de praktijk van de catechese te worden toegerust. Naar verwachting kan de cursus in het najaar van 2011 voor het eerst worden aangeboden. Belangrijk daarin is de persoon van de catecheet en de wijze waarop hij/zij als authentiek en herkenbaar identificatiefiguur handelend aanwezig is het georganiseerde leerproces van de catechese. Nu al bevat zowel het materiaal van JOP Basics en JOP Provider een rubriek die de catecheet ondersteund zelf te reflecteren op het thema en op basis van eigen ervaringen en overtuigingen de bijeenkomst te bekijken en daarnaar op geëigende momenten te handelen.

Mogelijkheden om ouders te betrekken bij de catechese van hun kinderen.

In het materiaal van JOP Basics is expliciete aandacht voor de relatie met de ouders/opvoeders. Zij kunnen naar keuze van de catecheet onderdeel uitmaken van het leerproces van hun kinderen, dat daarmee ook hun eigen leerproces wordt. Bij de keuzecatechesemethode JOP Provider voor tieners van 12-16 jaar worden ouders betrokken bij deze vorm van catechese door speciaal voor hen ontwikkelde programma's die vaak parallel aan thema's voor hun tieners worden aangeboden. In beide gevallen wordt de catechese eigenlijk opgevat als ondersteuning voor de geloofsopvoeding van kinderen en jongeren. Al langer wordt het besef groter dat elke relatie vanuit de gemeente met kinderen en jongeren niet los gezien kan worden van hun ouders en opvoeders. Zij zijn constitutief voor het leren geloven van hun kinderen. In de catechese kan dit eigenlijk niet meer dan ondersteund worden. Het is verheugend dat van cursussen geloofsopvoeding gebruik wordt gemaakt. In 2010 werd door 153 mensen in tien bijeenkomsten een cursus gevolgd. Het spreekt voor zich dat dit verder moet worden uitgebouwd.

B.3. Beschrijving van de productontwikkeling

Om een indruk te krijgen wat voor materiaal er gebruikt wordt in de verschillende kerken is er een enquête verzonden naar de achterban van de Protestantse Kerk Nederland /JOP en de HGJB.

Van de uitgezette vragenlijsten zijn er 494 ingevuld teruggezonden.

In de enquête wordt o.a. gevraagd naar de ligging van de gemeente, de gebruikte methode en de reden waarom men met deze methode werkt.

De ligging van de gemeente(aantal):

Confessioneel	67
Hervormd –Gereformeerd	258
Evangelicaal	5
Charismatisch	5
Midden -Orthodox (voorheen Samen op Weg)	136
Evangelisch –Luthers	2
Vrijzinnig	21

Leeftijdsgroepen:

De focus van de catechese ligt bij de leeftijd 12 tot 16 jaar nl. 74.3 %. In de leeftijd van de 10 tot 12 jarigen krijgt 31.8% basiscatechese en van de 16 jaar+ krijgt 46.4% catechese.

Methode:

Kern van de enquête was de vraag naar het gebruik van catechesemethodes. Gekeken naar het antwoord “anders” stond bij de verschillende leeftijdsgroepen opvallend vaak het antwoord: “eigen materiaal”.

Voor 10-12 jarigen is dat zelfs	51.0%
Voor 12-16 jarigen is dat	34.1%
Voor de 16+ is dat	45.9%

Uit de diversiteit van opmerkingen en keuzes die men maakt bij “ anders”, is af te leiden dat het niet gemakkelijk is voor heel wat catecheten om het juiste materiaal te vinden.

In de volgende paragrafen worden de vier meest gebruikte methoden uitgewerkt voor de verschillende leeftijden met daarbij de redenen waarom men voor die methode heeft gekozen. Bij de verschillende leeftijdscategorieën vindt u tevens een selectie van de argumenten voor de keuze voor het maken van eigen materiaal.

1. Welke methode voor de leeftijd 10 tot 12 jaar

Gevraagd naar de reden waarom men de gekozen methode gebruikt bij 10-12 jaar *men heeft meerdere methoden kunnen aanstrepen:*

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	50,3%
Bij deze methode krijgen kinderen meer kennis over de protestants-christelijke traditie	33,8%
Deze methode leert kinderen uitdrukking te geven aan hun geloof	31,2%
Deze methode helpt kinderen om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	22,3%
Met deze methode kunnen we een verbinding leggen tussen de catechese en de geloofsopvoeding thuis	20,4%
Deze methode is eenvoudig en zonder al te veel voorbereiding te gebruiken	19,7%

De vier meest gebruikte methodieken zijn:

1. Basics,
2. Basiscatechese van Bart Robbers,
3. Kind op Zondag,
4. Leer ons kennen

Andere methoden die genoemd worden zijn:

- Rock Solid - Youth for Christ,
- Bonnefooi - uitgeverij Narratio,
- Huis van brood en beker - uitgeverij Nederlandse Zondagsschool Vereniging,
- Voetspoor van Kerkopkop (is een spel),) www.kerkopkop.nl,
- Follow Up - uitgeverij Buijten & Schipperheijn,
- Reflector - uitgeverij Boekencentrum,
- Provider - uitgave JOP,
- Ouder-Kind catechese van het Centrum voor Levensbeschouwing Leeuwarden,
- De verhalenverteller - www.zinmaken.nl,
- Hervormde Zondagsscholenbond,

Anders, nl. eigen materiaal 51%

- Deze methode resulteert in veel Bijbelkennis
- Gericht op Bijbelkennis
- Is afgestemd op de leefwereld van kinderen en jongeren
- Deze methode helpt kinderen te (leren) reflecteren op zingevingsvragen en - thema's in eerste instantie bedoelt om er achter te komen dat 'de kerk niet uit de lucht is komen vallen', zij is geworteld in "Israël". Maar in 4 avonden is het kiezen welke inhoud je er aan geeft. In ieder geval een synagogebezoek.
- Methode werkt bij ons in blokken van 3 weken per onderwerp
- Nog niet iets goeds gevonden
- Als leidraad
- Kwaliteit
- Eerste jaar eigen onderwerpen, oude methode verouderd
- Toen we voor deze methode kozen waren we niet bekend met het bestaan van andere methodes.

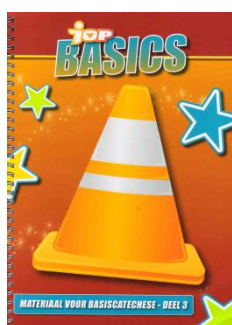
JOP - Basics

25.5% gebruikt Basics, uitgave JOP de jeugdafdeling van de Protestantse Kerk Nederland.

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Door deze methode krijgen kinderen meer kennis over de protestants-christelijke traditie	25x
Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	21x
Door deze methode leren kinderen de rituelen van de protestants-christelijke traditie te praktiseren	11x
Deze methode leert kinderen uitdrukking te geven aan hun geloof	19x
Deze methode helpt kinderen om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	11x
Met deze methode kunnen we een verbinding leggen tussen de catechese en de geloofsopvoeding thuis	15x
Deze methode is eenvoudig en zonder al teveel voorbereiding te gebruiken	11x

Informatie betreffende de methode:

Speels en creatief basiscatechese materiaal voor jonge tieners van 10-12 jaar. Methode bestaat uit 3 delen. Ieder deel heeft voldoende materiaal voor 15 bijeenkomsten

Deel 1 gaat over: God, Jezus de Bijbel, de kerk, de doop en het avondmaal.

Deel 2 bevat materiaal over de heilige Geest, de vier grote christelijke feesten, het ontstaan en de geschiedenis van de kerk, de diaconie. Tevens bevat het verdiepingsmateriaal over God, Jezus, de kerk, de doop en het avondmaal.

Deel 3 gaat over belangrijke en aansprekende verhalen uit de Bijbel zoals het scheppingsverhaal, het verhaal van Noach, gelijkenissen, de tien geboden en nog veel meer.

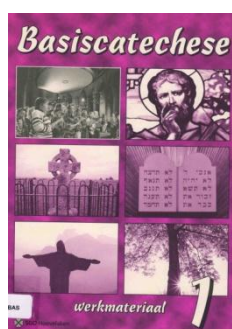
Basiscatechese Bart Robbers

24.2 % gebruikt de methode van Bart Robbers, uitgave SGO Hoevelaken

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Door deze methode krijgen kinderen meer kennis over de protestants-christelijke traditie	20x
Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	15x
Deze methode laat kinderen de symbolische kracht van het geloof te ervaren	13x
We werken al jaren met deze methode	12x
Deze methode leert kinderen uitdrukking te geven aan hun geloof	10x
Deze methode helpt kinderen om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	10x
Door deze methode leren kinderen de rituelen van de protestants-christelijke traditie te praktiseren	9x

Informatie betreffende de methode:

Het bevat een groot aantal volledig uitgewerkte lessen voor kinderen van 10 tot 12 jaar. De basiscatechese beslaat een periode van twee jaar (kinderen uit groep 7 en 8 van de basisschool) met per jaar maar liefst 30 lessen (dus in totaal 60 lessen)

De lessen behandelen zes thema's in tien hoofdstukken per thema. Ieder hoofdstuk bevat tenminste één uitgewerkte les. Ieder hoofdstuk bevat ook verwerkingsideeën (puzzels, spelletjes, liedjes e.d.) en werkbladen. De werkbladen worden door de kinderen in een map verzameld die ze na twee jaar mee naar huis mogen nemen. Per les is er meestal keuze uit verschillende verwerkingsmogelijkheden, afhankelijk van de mogelijkheden en het (basis) niveau van de groep.

Uitgave: SGO, Hoevelaken, 1997

Kind op Zondag

12.1% gebruikt de methode Kind op Zondag, uitgave NZV maand abonnement

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode past bij de identiteit van gemeente onze	10x
Door deze methode krijgen kinderen meer kennis over de protestants-christelijke traditie	7x
Deze methode laat kinderen de symbolische kracht van het geloof te ervaren	6x
We werken al jaren met deze methode	7x
Deze methode is eenvoudig en zonder al teveel voorbereiding te gebruiken	5x
Met deze methode kunnen we een verbinding leggen tussen de catechese en de geloofsopvoeding thuis	5x

Informatie betreffende de methode:

Kinderen zijn volwaardig lid van de geloofsgemeenschap. Maar ze hebben daarin wel een bijzondere plaats. De Bijbelverhalen, de manier van vieren, de liederen, het is allemaal nog nieuw voor ze. Om kinderen daarmee vertrouwd te maken, zijn er de kindernevendienst, de zondagschool en de bijbelclub. Hier horen kinderen het Bijbelverhaal op hun eigen niveau, leren ze vieren met liedjes, gebeden en verwerkingen. Als deel van de zondagse viering of in een eigen bijeenkomst. Maar hoe blijf je nu dicht bij wat er in de Bijbel staat en weet je tegelijk de kinderen te boeien? Als antwoord hierop biedt Kind op Zondag een schat aan materiaal aan. Inspirerend voor leiding én voor kinderen.

Leer ons kennen

7.6% gebruikt Leer ons kennen, uitgave HGJB.

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	11x
Deze methode is eenvoudig en zonder al teveel voorbereiding te gebruiken	5x
Deze methode helpt kinderen om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	4x
Door deze methode krijgen kinderen meer kennis over de protestants-christelijke traditie	4x
Met deze methode kunnen we een verbinding leggen tussen de catechese en de geloofsopvoeding	3x

Informatie betreffende de methode:

Basis catechese voor 10-12 jaar, doel is de Heere Jezus persoonlijk leren kennen en discipel van

Hem worden. Methode bestaat uit 2 werkboeken en een handleiding voor de catecheet.

De doelstelling van de methode *Leer ons kennen* is:

Zicht krijgen op de indeling en opbouw van de Bijbel.

Ontdekken van verschillende soorten geschriften in de Bijbel.

Ontmoetingen met personen (gemeenten) uit de heilsgeschiedenis waarmee voor de catechisanten identificatie voor hun eigen leven kan ontstaan.

Verwerken van basiskennis en inzichten die nodig zijn voor de vervolgcatechese.

2. Welke methode voor de leeftijd 12 tot 16 jaar

Gevraagd naar de reden waarom men de gekozen methode gebruikt bij 12-16 jaar *men heeft meerdere methoden kunnen aanstrepen:*

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	46,6%
Deze methode leert tieners uitdrukking te geven aan hun geloof	43,1%
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	34,1%
Met deze methode leren tieners in God te geloven	28,1%
De methode helpt tieners om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	21,0%
Dankzij deze methode leren tieners hun geloof uit te dragen	16,1%

De 4 meest gebruikte methodieken zijn:

1. Follow me,
2. JOP Provider,
3. Reflector,
4. Meet & Greet

Andere methoden die genoemd worden zijn:

- Follow Up - uitgave Buijten & Schipperheijn,
- Jop Swing uitgave - JOP,
- Kind op Zondag - uitgave NZV,
- Leer ons geloven - uitgave HGJB,
- Leren om te leven - uitgave Jongbloed,
- Motieven - uitgave Narratio,
- Rock Solid - uitgave Youth for Christ,
- Rock Steady en Solid Friends - uitgave Youth for Christ
- Vertaal het Verhaal – uitgave SoW-jeugdwerk,
- Praten met de Ander, Onderweg met de Ander en Vragen naar de Ander – uitgave Centrum voor Levensbeschouwing Leeuwarden

Anders, nl. eigen materiaal 34.1%:

- Leren en Bijbelkennis
- Betrokkenheid gemeente
- Niet alleen dat jongeren geloven, maar ook wat jongeren geloven, vinden we als cat. team heel belangrijk, afstemmen op hun leefwereld
- Wij zoeken een evenwicht tussen Bijbelverhalen en creatieve verwerkingen die aansluiten bij de leeftijdsgroep
- Tieners in gesprek brengen over geloof en leven en leren reflecteren op zingeving's vragen en zingevingsthema's
- De jongeren ervaren dat geloven past en hoort in de actualiteit van het dagelijks leven
- Inzicht in de lijnen in de Bijbel, actualiteit van Bijbelverhalen
- Ik richt me op wat er speelt in de tijd en gemeente. De voorbije 4x zijn we bezig geweest met het maken van kruiswegstaties en hebben we ze tentoongesteld in de kerk.
- Bij gebrek aan beter, geen geschikt ander materiaal
- Door losse onderwerpen te kiezen, leggen we een link naar de voorbereiding van jeugddiensten
- Sluit aan bij de catechisanten, bij ons geloof en bij mijzelf als catecheet.
- Als je zelf veel bij elkaar zoekt en maakt zit je meteen goed in de stof die je wilt overbrengen
- Omdat ik het tienergedeelte van Kind en Zondag meestal niet aan vind sluiten bij onze tieners, maak ik zelf de programmering.
- Inspirerend om tot eigen maatwerk te komen, kwaliteit
- We proberen kinderen uit onze kerk contact te laten houden met elkaar, een lijntje met de kerk. Verder probeer ik in te spelen op hun belevingswereld en aan te sluiten en daarbij het geloof te betrekken en zeker de normen en waarden die daaruit voortvloeien.
- We moesten zeker in het begin rekening houden met zeer kleine aantallen en wisselende samenstelling
- De Bijbel als kookboek - samen koken en eten aan de hand van Bijbelverhalen.
- Eigen ontwikkeld interviewproject met gemeenteleden
- Wij gebruiken geen methode, maar richten ons op actuele zaken die spelen

- Eigen methode waar geloof, (belijdenis geschriften) gebod, gebed duidelijk de kern is en waar in de werkvormen het geloofsgesprek gestimuleerd wordt
- Wat opkomt uit de jongeren zelf. "Kaarten op tafel" was/is ook leuk.
- Zelfgemaakte programma's op thema n.a.v. het bijbelrooster

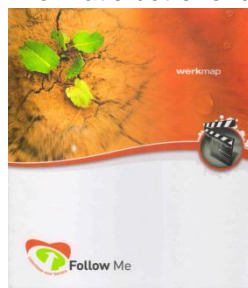
Methode Follow Me

29.2% gebruikt de methode Follow me, Uitgave HGJB

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode leert tieners uitdrukking te geven aan hun geloof	52x
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	48x
Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	45x
Met deze methode leren tieners in God te geloven	44x
Dankzij deze methode leren tieners hun geloof uit te dragen	29x
Deze methode helpt tieners om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	21x
Onze predikant of jeugdwerker wil dat we met deze methode werken	20x

Informatie betreffende de methode:

Follow Me is de eerste multimediale methode voor mentorcatechese. In de methode, die inzet op ontwikkeling van (geloofs)identiteit, wordt gebruik gemaakt van didactische werkvormen, multimediale presentaties en de zogenaamde Personal Bible Box met een weektekst. Uitgangspunt is een vierjarig curriculum passend bij de tienerleeftijd.

Typerend voor Follow Me:

Uitgangspunt is de Bijbel die wordt gelezen met behulp van de gereformeerde belijdenisgeschriften. Er wordt aangesloten bij de psychosociale ontwikkeling van tieners. Er is nadrukkelijk aandacht voor de (geloofs-) identiteit. Multimedia en diverse werkvormen worden creatief ingezet. Gedurende vier jaar worden

thema's niet herhaald maar aangevuld.

JOP Provider

18% gebruikt de methode Provider, uitgave JOP

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	20x
Deze methode leert tieners uitdrukking te geven aan hun geloof	15x
Deze methode is eenvoudig en zonder al teveel voorbereiding te gebruiken	15x
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	14x
Deze methode helpt tieners om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	13x
Door deze methode krijgen tieners meer kennis over de protestants-christelijke traditie	10x
Door deze methode leren tieners met elkaar om te gaan in de gemeente	10x

Informatie betreffende de methode:

De methode biedt thematisch materiaal voor kortlopende catecheseblokken. JOP Provider zoekt naar mogelijkheden voor jongeren om in een open sfeer met hun geloof bezig te zijn. JOP Provider wil jonge mensen stimuleren om zelf vorm te geven aan hun geloof en ondersteunen in het zoeken naar een relatie met God. Daarbij wil deze methode jongeren helpen om hun plaats te vinden in de geloofsgemeenschap en de wereld waarin wij leven. JOP Provider heeft een oecumenisch karakter.

Per thema kan je informatie, werkvormen en werkbladen downloaden, samen kortweg een 'item' genoemd. Eén item is te gebruiken voor twee à drie bijeenkomsten. Er zijn altijd 24 items beschikbaar om te downloaden. Elk half jaar worden zes daarvan vervangen door zes nieuwe items. Die items worden

ondergebracht in twaalf categorieën. Daarbij is aandacht voor verschillende leerstijlen van jongeren:

denken, aan de slag gaan en creatief zijn. JOP Provider bevat ook items speciaal voor ouders, als geloofsopvoeders.

Omdat geloofsopvoeding en geloofsleren een gemeentebrede verantwoordelijkheid is, voorziet JOP Provider ook in concrete handreikingen om ook andere gemeenteleden actief te betrekken bij de catechese. Op die manier is catechese geïntegreerd in het gemeentebreed leren.

Methode Reflector

12.5% gebruikt de methode Reflector, uitgave Boekencentrum.

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	35x
Met deze methode leren tieners in God te geloven	22x
Deze methode leert tieners uitdrukking te geven aan hun geloof	17x
We werken al jaren met deze methode	17x
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	13x
Door deze methode krijgen tieners meer kennis over de protestants-christelijke traditie	12x
Dankzij deze methode leren tieners hun geloof uit te dragen	10x

Informatie betreffende de methode:

De methode wil de catechisanten de weg naar God wijzen en de weg door deze wereld zoals reflectoren op een onverlichte weg de automobilist de weg wijst. Het wil ook iets van het licht van Jezus Christus weerkaatsen en uitstralen. De methode bestaat uit 10 delen voor de leeftijdsgroepen tussen de 12 en 20 jaar. Er is een website www.reflectorcatechese.nl

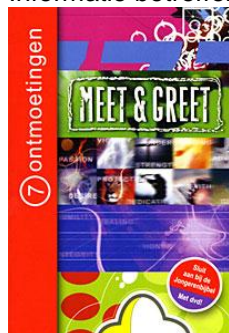
Methode Meet & Greet

6% gebruikt de methode Meet & Greet, uitgeverij NBG / Jongbloed

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	8x
Deze methode leert tieners uitdrukking te geven aan hun geloof	8x
Deze methode is eenvoudig en zonder al teveel voorbereiding te gebruiken	8x
Door deze methode krijgen tieners meer kennis over de protestants-christelijke traditie	7x
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	7x
Deze methode helpt tieners om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	6x

Informatie betreffende de methode:

In Meet & Greet ontmoeten jongeren zeven figuren uit de Bijbel, door middel van een werkboek en een dvd met 7 filmpjes. Elke filmpje wil op eigentijdse wijze een verhaal uit de Bijbel vertellen. Bijbelse personen als Kaïn, Mirjam en Petrus, worden in korte filmpjes getypeerd door jongeren van nu. De meest verkochte Bijbel onder jongeren, de Jongerenbijbel, komt tot leven door deze filmpjes die kunnen dienen als basis voor een gesprek over thema's (gehoorzaamheid, jaloezie, vriendschap) en verhalen uit de Bijbel.

Meet & Greet daagt jongeren uit de Bijbel te lezen, te begrijpen en een plek te geven in hun leven. Bij elk filmpje is materiaal beschikbaar om in een jongerengroep mee aan de slag te gaan. Bijbelstudievragen, creatieve verwerkingsvragen en werkvormen helpen om dieper in het verhaal te duiken.

Aan het eind van dit werkboek staat een script voor hoe je met je eigen jeugdgroep een verhaal uit de Bijbel kunt verfilmen.

3. Welke methode voor de leeftijd 16+

Gevraagd naar de reden waarom men de gekozen methode gebruikt bij 16 + *men heeft meerdere methoden kunnen aanstrepen:*

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	48,5%
Deze methode leert jongeren uitdrukking te geven aan hun geloof	45,0%
Met deze methode leren jongeren in God te geloven	34,9%
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	27,1%
Deze methode helpt jongeren om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	25,8%
Door deze methode krijgen jongeren meer kennis over de protestants- christelijke traditie	21,8%

De 4 meest gebruikte methodieken zijn:

1. Reflector,
2. Follow me Next,
3. Toppers van geloven,
4. Youth Alpha

Andere methoden die genoemd worden zijn:

- Follow Up - uitgave Buijten & Schipperheijn,
- Jop Swing - uitgave JOP,
- Kind op Zondag - uitgave NZV,
- Leer ons geloven en Leer ons belijden - uitgave HGJB,
- Leren om te leven - uitgave Jongbloed,
- Motieven - uitgave Narratio,
- Rock Solid - uitgave Youth for Christ,
- Rock Steady en Solid Friends - uitgave Youth for Christ,
- Toppers van geloven en Tegels en Screensavers - uitgave Boekencentrum,
- In goed vertrouwen - uitgave KOK (handleiding uitgave JOP),
- materiaal van het Evangelisch Werkverband

Anders nl. eigen materiaal 45.9%:

- We bespreken vragen die vanuit de groep zelf opkomen. Taak van mij als catecheet: achtergrond-informatie geven en laten zien hoe verschillend er over een bepaald thema gedacht kan worden. Dit leidt tot levendige en leerzame gesprekken.
- Kennisoverdracht,
- Overdracht van elementaire Bijbelkennis,
- Uitgaan van levensvragen,
- Sluit goed aan bij de belevingswereld van deze jongeren en bij die van de catecheet,
- Gespreksonderwerpen aangeven en kennisoverdracht,
- Deze methode laat jongeren zelf vragen stellen die relevant voor ze zijn,
- Bij gebrek aan beter, geen geschikt materiaal
- Door zelf lessen te maken kan ik aansluiten bij de leefwereld van deze jongeren. Maatwerk, met andere woorden
- Geloofsgesprek en gesprek over het leven van de jongeren zelf,
- Bepaalt predikant
- Iedere keer een onderwerp wat past bij de hedendaagse onderwerpen en dan een link naar het geloof
- Andere methodes passen niet bij onze jongeren,
- Bijbel in praktijk gebruiken

Methode Reflector

21.8% gebruikt de methode Reflector, uitgave Boekencentrum

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	40x
Met deze methode leren jongeren in God te geloven	26x
Deze methode leert jongeren uitdrukking te geven aan hun geloof	26x
Door deze methode krijgen jongeren meer kennis over de protestants-christelijke traditie	16x
Deze methode helpt jongeren om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	16x
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	16x

Informatie betreffende de methode:

De methode wil de catechisanten de weg naar God wijzen en de weg door deze wereld zoals reflectoren op een onverlichte weg de automobilist de weg wijst. Het wil ook iets van het licht van Jezus Christus weerkaatsen en uitstralen. De methode bestaat uit 10 delen voor de leeftijdsgroepen tussen de 12 en 20 jaar. Er is een website www.reflectorcatechese.nl

Methode Follow me Next

14.4% gebruikt de methode Follow me Next, uitgave HGJB

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	19x
Met deze methode leren jongeren in God te geloven	16x
Deze methode leert jongeren uitdrukking te geven aan hun geloof	13x
Dankzij deze methode leren jongeren hun geloof uit te dragen	10x
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	10x
Onze predikant of jeugdwerker wil dat we met deze methode werken	6x

Informatie betreffende de methode:

Dit is een multimediale methode voor mentorcatechese. Follow Me Next richt zich op 16 - 18 jarigen en heeft een apologetisch karakter. Dit houdt in dat het doel van de methode luidt: het verdiepen van je geloof. Er wordt aangesloten bij vragen die jongeren bezighouden. Vanuit de Bijbel en traditie gaan jongeren met hun mentor op zoek naar persoonlijke antwoorden. Daarin worden jongeren ook toegerust hun geloof aan anderen te verwoorden.

Methode Toppers van geloven

10% gebruikt de methode Toppers van geloven, uitgave Boekencentrum

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	16x
Deze methode leert jongeren uitdrukking te geven aan hun geloof	14x
Deze methode helpt jongeren om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	9x
Met deze methode leren jongeren in God te geloven	7x
Deze methode is eenvoudig en zonder al teveel voorbereiding te gebruiken	6x
Door deze methode leren jongeren oog te hebben voor anderen en dat te praktiseren	5x

Informatie betreffende de methode:

In *Toppers van Geloven* gaat Peter Hendriks kort en helder in op 7+1 tophema's van het christelijk geloof. Hij doet dit aan de hand van verhalen over God en ontmoetingen met God. Verhalen over mensen uit de Bijbel, over hoe zij geloofden en hoe wij geloven, in het leven van alle dag, nu en later. Op elke bladzijde proef je het enthousiasme voor wat het christelijk geloof biedt en met je doet. Om te lezen met anderen, of gewoon voor jezelf.

De 7+1 onderwerpen die aan de orde komen, zijn dezelfde onderwerpen als in de basiscursus voor volwassenen, die eerder verscheen onder de titel *Ontmoetingen met God, een basiscursus geloven met Bijbelse verhalen*. Met

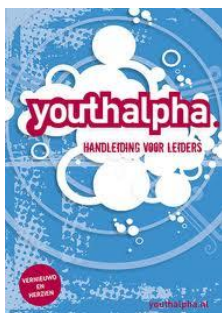
Toppers van Geloven kun je als jongere zelf aan de slag. Samen met andere jongeren, in echte ontmoetingen. Meer over de basiscursussen 7+1 vind je op www.pkn.nl/7plus1 of www.7plus1.nl

Methode Youth Alpha

6.1% gebruikt de methode Youth Alpha, uitgave Youth for Christ

Volgens welke criteria heeft u voor deze methode(s) gekozen? Men mocht maximaal 5 antwoorden geven:

Deze methode leert jongeren uitdrukking te geven aan hun geloof	8x
Deze methode helpt jongeren om hun eigen plaats in te nemen in de gemeente	7x
Deze methode past bij de identiteit van onze gemeente	6x
Met deze methode leren jongeren in God te geloven	6x
In deze methode speelt de geloofsbeleving een belangrijke rol	5x

Informatie betreffende de methode:

Youth Alpha, de jongerenvariant van de bekende Alpha cursus, is klaar om een nieuwe generatie jongeren te laten kennismaken met het christelijk geloof. De cursus verschijnt deze zomer (2011) in een volledig vernieuwde versie. De Youth Alpha-handleiding en daarmee de cursus zelf is compleet herschreven, aangescherpt en uitgebreid. De deelnemers maken kennis met het christelijk geloof in de taal en voorbeelden van de jongerencultuur anno 2011. De cursus bevat ruim 450 pagina's vol fragmenten uit nieuwste films en songteksten, rare spellen, prikkelende groepsvragen en inspiratie uit de Bijbel.

B.4. Wetenschappelijk onderzoek

Eén van de besluiten van de generale synode van 15 t/m 17 november 2007 betrof de opdracht van de generale synode aan het moderamen en aan het bestuur van de Dienstenorganisatie om in overleg te treden met de PThU om de mogelijkheden van een wetenschappelijk onderzoeksprogramma op het gebied van catechese te onderzoeken.

Sinds 2009 is er regelmatig overleg tussen de Dienstenorganisatie en de PThU op het terrein van wetenschappelijk onderzoek op het terrein van catechese en educatie in bredere zin. Concreet zijn hier de volgende resultaten bereikt:

- De start van een onderzoeksproject 'Faith learning in catechetical learning environments – *perspectives of catechists, catechumens and their parents*' per 1 oktober 2011. Dit project loopt door tot 1 oktober 2015 en is een samenwerking tussen PThU, Gereformeerde Hogeschool Zwolle (GH) en JOP. Een medewerker van de GH en een medewerker van JOP zullen als onderzoekers aan de slag gaan onder leiding van Prof. Dr. Marcel Barnard en Dr. Jos de Kock van de PThU.
- Rond het verschijnen van het handboek catechese van Dr. Jos de Kock, Dr. Wim Verboom en anderen vindt een catechese symposium plaats op 3 oktober 2011 waarin verschillende betrokkenen vanuit de Protestantse Kerk hun bijdrage leveren.
- In het masterprogramma van de PThU is catechese onderwerp van onderzoek bij master-scripties.

Deze initiatieven zijn (nog) niet vastgelegd in formele afspraken of overeenkomst tussen de Dienstenorganisatie en de PThU. Het feit dat deze initiatieven zijn ontwikkeld en het feit dat bij de PThU sinds 1 september 2011 in de persoon van Dr. Jos de Kock (weer) een fulltime universitair docent is aangesteld op het terrein van catechese en educatie, is mede een blijk van het feit dat catechese als wetenschappelijk onderzoeksterrein relevant is en dat er mogelijkheden worden gezien van blijvend onderzoek ter verbetering van de catechese praktijk.

Voor de middellange termijn zijn er de volgende thema's in het overleg tussen PThU en Dienstenorganisatie als relevant benoemd:

- Onderzoek naar vormen van leren binnen de context van het gezin en de rol van de ouders hierin.
- Onderzoek naar vormen van leren buiten de institutionele vormen, hierbij is te denken aan de leercomponent binnen spontane activiteiten van jongeren zelf, diaconale reizen, festivals en andere netwerken (fysiek en digitaal).
- Onderzoek naar de (geestelijke) begeleiding van catecheten (waar is behoefte aan en op welke wijze wordt de catechese praktijk het beste ondersteund door de persoon van de catecheet).
- Onderzoek naar de effectiviteit van experimentele vormen van catechese.

Tot slot lijkt het goed wanneer de samenwerking tussen de Dienstenorganisatie en de PThU op het terrein van catechese verder wordt geformaliseerd in een overeenkomst waarin is vastgelegd op welke wijze mensen en middelen vanuit de beide organisaties voor de komende jaren kunnen worden inzet op het terrein van catechese. Er zou op deze wijze een pool van mensen met ervaring en expertise op het terrein van catechese worden ontwikkeld bij de beide organisaties die ook over en weer inzetbaar zijn op de verschillende terreinen van dienstverlening aan gemeenten, onderwijs aan toekomstige en bestaande predikanten en wetenschappelijk onderzoek.

B.5. Rapportage Catechesefonds

Het Fonds voor de Catechese richt zich met de financiële steunverlening in het bijzonder op de ondersteuning van aan de praktijk gerelateerde catechese-initiatieven en –activiteiten binnen de Protestantse Kerk in Nederland. Bij de advisering wordt rekenschap gegeven van de door de synode vastgestelde speerpunten. De activiteiten dienen in potentie een bredere doorwerking te kunnen ontplooiën binnen het geheel van de Protestantse kerk.

De Beraadsgroep heeft in 2008 de criteria voor subsidiëring vastgesteld. Over fondsaanvragen wordt op basis van deze criteria geadviseerd aan de Dienstenorganisatie. In de afgelopen periode zijn vier aanvragen ingediend, waarover positief is geadviseerd.

Aanvraag HGJB, meerjaren projectsteun

Datum indiening: 17 juni 2009

Projectnaam: Follow Me Next

Follow Me Next is het vervolg op de methode Follow Me. Kernwoorden die de methode Follow Me Next typeren zijn: verdiepend, apologetisch, multimediaal en mentorcatechese. Vanuit de gemeenten die werken met Follow Me komt steeds sterker de roep om een methode die een vervolg hierop biedt. Follow Me Next is een methode voor de leeftijd van 16 tot 19 jaar en bestaat uit drie jaarreeksen. Elke jaarreeks heeft achttien lessen waar een catecheseseizoen mee gevuld kan worden. De methode bestaat uit een Handleiding voor de catecheet en mentoren, Werkboek voor de catechisanten en DVD met multimedia. Daarnaast is er ook een eigen web-omgeving en trainingsaanbod.

Op grond van de analyse in de nota 'Kansen voor de catechese' constateerde de HGJB een hiaat in de materialen voor de zestienjarige catechisanten. Voor de MentorCatechese bestaat nog geen methode voor deze doelgroep. De ervaringen met Follow Me zijn dusdanig hoopvol dat men verwacht dat Follow Me Next ook een wezenlijke en gewaardeerde bijdrage levert aan het kerkelijke onderricht. Het betreft multimediaal materiaal voor de zestien-plus catechisanten. Het is te verwachten dat de methode een bredere doelgroep kan bedienen binnen de Protestantse Kerk.

Aanvraag JOP, meerjaren projectsteun

Datum indiening: 29 december 2009

Projectnaam: JOP Basics

In de voortgangsrapportage van de Beraadsgroep voor de Catechese die rapporteert aan de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland wordt het terrein van de basiskennis van het christelijk geloof en het aanbod daarvan aan kinderen als aandachtsterrein benoemd. JOP Basics sluit hier nauwgezet en actief op aan. Het materiaal ondersteunt zowel kinderen van 10-12 jaar zelf in hun praktische en theoretische ontwikkeling van het geloof/eigen geloven als hun coaches en hun ouders in de praktijk van de (kerkelijke) opvoeding. Hiermee voldoet JOP Basics aan de wens van de Generale Synode basiscatechese in plaatselijke gemeentes te ondersteunen, ook in de bredere context van de gezinnen waar de kinderen uit komen als ook met het oog op het beklijven van de opgedane (praktijk)kennis door (persoonlijke) verwerking van het gebodene.

Aanvraag JOP, meerjaren projectsteun

Datum indiening: 16 juli 2010

Projectnaam: JOP Basiscursus Catechese

Een basiscursus die, in samenwerking met het Protestants Centrum voor Toerusting en Educatie, regionaal of 'in company' gegeven kan worden. In deze cursus wordt de leefwereld van de huidige jongere met een korte documentaire in beeld gebracht, gekoppeld aan de huidige praktijk van huiscatechese en bijbelgespreksgroep. In de cursus zelf worden de catecheten zowel getraind in het omgaan met groepen in een leeromgeving, als in het zelfstandig bedenken van creatieve werkvormen als leermiddel. De basiscursussen van JOP bestaan uit zes modules van één uur, in principe te geven in blokken van twee uur in drie avonden. In de training zal gewerkt worden met praktijkvoorbeelden, die vooraf gefilmd zijn, en gebruikt worden om op het handelen van de catecheet te kunnen reflecteren.

De catechesenota 'Kansen voor de catechese' constateert dat toerusting voor kerkenraden en gemeentelieden die betrokken zijn bij de catechese één van de te stellen prioriteiten is. Aangezien de basiscursus -die door het Catechetische Centrum en het SOW-Jeugdwerk (de voorloper van JOP) begin jaren 90 is samengesteld- gedateerd en in onbruik geraakt is zal deze voor catecheten in een behoefte voorzien. Veel catecheten zijn gewend geraakt om zelf kennis (op hun tijd) zich eigen te maken en hebben vooral behoefte aan reflectie op hun functioneren. Dat vraagt cursusmateriaal dat rekening houdt met de eigen leerdoelen van de catecheet in zijn/haar situatie en aansprekende praktijkvoorbeelden. Door ontwikkelingen van huiscatechese en duo-catechese binnen de achterban van de HGJB zou ook daar belangstelling kunnen zijn voor ondersteuning met deze focus.

Aanvraag JOP en HGJB, eenmalige bijdrage

Datum indiening: 17 februari 2011

Projectnaam: Symposium belijdeniscatechese

De catechesenota 'Kansen voor de catechese' constateert dat toerusting voor kerkenraden en gemeentelieden die betrokken zijn bij de catechese één van de te stellen prioriteiten is. Het symposium moet een impuls geven aan de bezinning in de kerk (landelijk en lokale gemeentes) over catechese als levenslang leren (Kerkorde) en de traditie van oudsher hieraan een moment te verbinden dat uitdrukking geeft aan het geloof in God zoals wij die in de christelijke traditie in Jezus Christus hebben leren kennen en aan een georganiseerde verbondenheid met de gemeenschap (belijdenis) van waaruit het leeraanbod wordt gedaan. Deze verbondenheid staat onder druk. Het symposium etaleert dit probleem, biedt een analyse aan vanuit de cultuur van jongeren en reikt op bescheiden wijze perspectieven aan die nieuwe inhoud kunnen geven aan beschreven verbondenheid in de context van het levenslang leren.

Jaar	Project	Looptijd	2009	2010	2011	2012	Totaal
2009	HGJB 3 jaar Follow Me Next	jr 09-10-11	€ 13.000	€ 13.000	€ 10.000		€ 36.000
2010	JOP 2 jaar JOP Basics	jr 10-11		€ 18.057	€ 4.819		€ 22.876
2010	JOP Basiscursus catechese	jr 10-11-12		€ 4.500	€ 10.500	€ 2.500	€ 17.500
2011	JOP-HGJB Symposium	jr 11			€ 1.540		€ 1.540
Totaal			€ 13.000	€ 35.557	€ 26.859	€ 2.500	€ 77.916